

ÁLLAMI SZÁMVEVŐSZÉK

ELEMZÉS

A magyar export hozzáadott érték tartalma növelését
befolyásoló tényezők

2022.

ÁLLAMI SZÁMVEVŐSZÉK

ELEMZÉS

A magyar export hozzáadott érték tartalma növelését
befolyásoló tényezők

 Engedélyező:

Domokos László
elnök

Szerkesztő:

SZEIBEL GÁBORNÉ projektvezető

Az elemzés elkészítését felügyelte:

DR. PULAY GYULA ZOLTÁN felügyeleti vezető

Készítették:

SZEIBEL GÁBORNÉ projektvezető

BEKE ANDREA számvevő

VIDA CECÍLIA számvevő

Az Elemzés
az interneten
a www.asz.hu
oldalon
olvasható.

Kiadja az Állami Számvevőszék

EL-3295-008/2022.

TARTALOMJEGYZÉK

▶	VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ	5
▶	AZ ELEMZÉS CÉLJA ÉS MÓDSZERE	7
▶	ELEMZÉS	8
	1. Az export és a bruttó hozzáadott érték nemzetgazdasági jelentősége	8
	2. Az export hazai hozzáadott érték tartalmára ható tényezők	10
	2.1. Az export hazai hozzáadott érték-tartalma mutató értelmezése	10
	2.2. Az export hazai hozzáadott érték tartalma nemzetközi összehasonlításban	12
	2.3. Az export hazai hozzáadott érték alakulása az EU országokban	13
	2.4. A magyar export hazai hozzáadott érték mutató ágazatonkénti alakulása	16
	2.5. A magyar exportban szerepet játszó vállalatok teljesítménye méret és szerkezet alapján	18
	2.6. A termelés egyes fázisaiban az export hazai hozzáadott értékének alakulása	20
	2.7. A foglalkoztatottak képzettségének szerepe az export hazai hozzáadott érték alakulásában	21
	2.8. Az innováció szerepe az export hazai hozzáadott érték növelésében	22
	2.9. Az export hazai hozzáadott érték összegének és tartalmának növelését szolgáló lehetséges eszközök	22
	3. Az export hazai hozzáadott érték tartalmának növelését szolgáló kormányzati programok	24
▶	FELHASZNÁLT IRODALOM.....	27
▶	RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE	29
▶	FOGALOMTÁR.....	30

VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ

Az Állami Számvevőszék elemzéseinek fókuszában Magyarország Alaptörvényében rögzített államadósság-szabály rövid- és hosszabb távú betarthatósága áll. Az export elsősorban a GDP-re gyakorolt hatásán keresztül befolyásolja az államadósság -mutató alakulását. Ugyanakkor a hagyományos számbavételi módszerek nem adnak választ arra a kérdésre, hogy egy ország exportteljesítménye mennyiben járul hozzá a GDP-éhez. A GDP termelési oldalának kiszámításakor az egyes ágazatokban létrehozott hozzáadott értékét veszik figyelembe, függetlenül attól, hogy a létrehozott terméket vagy szolgáltatást a hazai piacon értékesítik, vagy exportra kerül. Az exportteljesítmény a GDP felhasználási oldalán jelenik meg, mint „nettó export”, azaz az ország teljes exportjának és importjának a különbözete. Az importnál azonban nemcsak azt veszik figyelembe, amit az exporttermeléshez felhasználtak, hanem a hazai értékesítésre kerülő termékek importigényét, valamint a felhalmozási és fogyasztási célú importot is. Következésképpen a „nettó export” nem fejezi ki, hogy az exportra kerülő termékek és szolgáltatások mennyivel járultak hozzá a GDP-hez.

E hiányosság megszüntetése érdekében az OECD kidolgozta a TiVA (Trade in value-added) módszertant, amely a nemzetközi kereskedelem adatait ágazati szintű és régiók közötti input-output modellekkel dolgozza fel, és ezek segítségével összegzi az exportban megtestesülő hozzáadott értéket az egyes országok, régiók és az egyes iparágak szintjén. Az elemzés e módszertan szerint készített és nyilvánosságra hozott adatok alapján mutatja be a magyar export bruttó értékében megtestesülő hozzáadott értéket kifejező DVA (domestic value added) mutató alakulását 2018 -ban és a megelőző években. A magyar export 2018. évi DVA mutatója (53,7%) a negyedik legalacsonyabb volt az Európai Unió tagállamai között. A mutató értéke az 1995. évi 73,2%-ról a 2000. évre 53,5%-ra csökkent, és kis hullámzóssággal 2018-ig 53% körül alakult. A 90-es évek második felében a gyors visszaeséshez leginkább az járult hozzá, hogy a magyar export jelentős részét adó feldolgozóipari export DVA mutatója az 1995. évi 64,6%-ról 2000. évre 43,3%-ra csökkent, azaz a magyar ipari termelés gyorsan integrálódott a globális értékláncokba.

Az adatok értékelésénél fontos figyelembe venni, hogy a GVA nem tekinthető a nemzetközi versenyképesség mutatójának. A DVA értékére számos tényező hatással van, amelyek egyes országok esetében egymást felerősítik, míg más országok esetében egymás hatását kioltják. A DVA mutató alakulásával azért célszerű behatóan foglalkozni, mert megmutatja, hogy egy országnak mennyivel kell növelnie az exportját ahhoz, hogy a GDP egységnyit növekedjen. A DVA mutató növelése révén egy ország exportja a bruttó export árbevétel emelkedésénél nagyobb mértékben is képes a gazdasági növekedéshez hozzájárulni. Ennek különös jelentősége van egy, a jelenlegihez hasonló helyzetben, amikor világgazdaság csak lassan haladja meg a 2020. évi Covid-válság előtti szintet.

Elméletileg levezethető, hogy DVA értékét az adott ország viszonylag kis lakosság száma (belső piaca), és nagyfokú világgazdasági nyitottsága mellett, az exportja szerkezetének az alábbi tényezői növelik.

- az exportra kerülő termékek alacsony feldolgozottsági szintje (nyersanyagok, energia-hordozók, mezőgazdasági termékek exportjának magas részaránya),
- az exportra kerülő termékek bruttó termelési értékén belül az anyag- és energiaköltségek alacsony aránya (pl. szolgáltatások exportja, gyógyszeripari export),
- a hozzáadott érték magas aránya a magas bér-, nyereség- és amortizációs hányad következtében (pl. innovatív termékek, magas képzettséget igénylő technológiák),
- kisebb mértékű beágyazottság a globális értékláncokba,
- az ország (kis- és közepes) vállalkozásainak erős beszállítói pozíciója a globális értékláncokba.

A magyar DVA értékére ténylegesen ható tényezők beazonosíthatósága érdekében a magyar adatokat a szomszédos EU tagországok adataival hasonlítottuk össze, illetve kiválasztottunk négy olyan tagállamot, amelynek lakossága közel azonos Magyarországgal: Csehországot, Finnországot, Hollandiát és Portugáliát, valamint bevontuk a vizsgálatba Lengyelországot is, hogy így a V4 ország adatait is figyelembe vegyük. Az összehasonlítás azt mutatta, hogy a magyar mutató viszonylag alacsony értéke

csak részben vezethető vissza arra, hogy a magyar exportban relatíve nagy súlyt képviselnek a feldolgozó ipari termékek. Még meghatározóbb, hogy a feldolgozóiparban és azon belül a járműiparban különösen alacsony volt 2018 -ban a GVA értéke. Az adatok azt mutatták, Magyarország ipari termelése oly módon kapcsolódott be a globális értékláncokba, hogy a hazánkban előállított hozzáadott érték az export bruttó árbevételéhez képest alacsony. Ez összefüggésben lehet azzal, hogy a magyar export 85 százalékát külföldi tulajdonban lévő vállalatok, tipikusan nagyvállalatok bonyolítják, így az ő érdekeik határozzák meg azt, hogy Magyarországon az értéklánc melyik fázisát végzik, illetve, hogy mennyiben rendelnek magyar beszállítóktól.

Az összehasonlítás arra is rámutatott, hogy tendenciaszerűen magasabb a DVA mutató azokban az országokban, ahol a mikro-, kis- és közepes vállalkozások (kkv-k) az exportban nagyobb súllyal részesednek. Magyarországon az kkv-k exporton belüli részaránya nemzetközi összehasonlításban és a termelésben elfoglalt súlyok alapján is alacsonynak tekinthető, ami további oka lehet az alacsony magyar DVA értéknek.

A 2014. és 2019. évek között megfogalmazott exporttal összefüggő hazai stratégiák áttekintése azt mutatta, hogy ezek a stratégiák a külföldi tulajdonú vállalkozások magas részarányát az exportban, a kkv-k gyenge exportpiaci versenyképességét, a hazai beszállítások alacsony arányát, a hazai innovációk csekély számát azonosították, és intézkedéseket fogalmaztak meg a hiányosságok csökkentése érdekében. Ezek eredményeit az elemzésben feldolgozott 2018. évi adatok még – értelemszerűen – nem mutatják.

AZ ELEMZÉS CÉLJA ÉS MÓDSZERE

Az elemzés célja

Az elemzés célja a magyar export hozzáadott érték tartalmának növelését befolyásoló tényezők feltárása volt. Az elemzés bemutatja az export hazai hozzáadott érték tartalmára, annak növelésére ható legfontosabb tényezőket. Beazonosítja azokat a kormányzati programokat, amelyek a magyar export hozzáadott érték tartalmának növelése irányába hatnak. Az export szerepe meghatározó a külkereskedelmi forgalom egyenlegének alakulásában. A magyar exportteljesítmény közvetlen hatást gyakorol az államadósság mutató alakulására, ezért fontos, hogy az ÁSZ figyelmet fordítson a hazai export alakulására, továbbá az exportképesség támogatásához nyújtott költségvetési források eredményes felhasználásának ellenőrzésére. Az elemzés „nézőpontját” közpénzügyi szempontú, mivel a hazai export bővülését támogató költségvetési források igénybevétele közpénzfelhasználásnak minősül. Ha az export hozzáadott értéke növekvő tendenciát mutat, akkor az a GDP alakulását is kedvezően befolyásolja. Növekvő exportra történő termelés és értékesítés, valamint szolgáltatás nyújtása – importot meghaladó export – esetén javul a külkereskedelmi egyenleg. A növekvő termelés hatására – adók formájában – emelkednek a költségvetés bevételei. Költségvetési kockázat azonban felmerülhet, mivel kedvezőtlen, előre nem vár helyzet bármikor kialakulhat (pl.: járvány okozta válság, importból származó alapanyagok hiánya miatti termelés-fennakadás, piavesztés, árfolyamváltozás kockázata, értékesítési problémák stb.), ami ellentétes tendenciákat válthat ki.

Az elemzés módszere, kritériumai és megközelítése

Az elemzett időszak a 2016-2019. évekre terjed ki. Ugyanakkor nyilvánosan az export hozzáadott érték tartalmára vonatkozó nemzetközi adatok a 2018. évre és azt megelőző időszakra vonatkozóan érhetők el, így e terület elemzése ezen adatok felhasználásával történt.

Az elemzés készítése során nyilvánosan elérhető adatokat, információkat használtunk fel. A főbb meghatározó dokumentumok¹ a rendszeresen közzétett, nyilvános adatszolgáltatások és a témához kapcsolódó elemzések voltak. Az elemzés készítése során a nyilvánosan elérhető adatokat rendszereztük, feldolgoztuk, ábrákat, grafikonokat készítve, bemutattuk azok alakulását.

Elemzésünk témájához kapcsolódóan a jövőre nézve, „kritériumként” fogalmazzuk meg azt, hogy növekedjen az export értékesítés volumene, javuljon az export hazai hozzáadott érték tartalma, ezáltal minél nagyobb mértékben járuljon hozzá a GDP növekedéshez. A szolgáltatások bővülésével, a termelés és az értékesítés növekedésével, az export aránya tartsa meg eddigi szintjét, illetve emelkedjen tovább.

Az elemzés a rendelkezésre álló statisztikai adatok feldolgozásával az export értéke változásának a közelmúltban tapasztalható tendenciáit mutatja be a 2016-2019 között. Adatelemzések során alkalmazta a hozzáadott érték elemzés az OECD által kidolgozott TiVA módszertanát, felhasználta azok legfrissebb, nemzetgazdasági és ágazati szintű adattábláit.

Az elemzés az export hazai hozzáadott érték tartalmának növelését befolyásoló tényezők vizsgálatára fókuszál, áttekintve a témához kapcsolódó legfontosabb szakirodalmat, módszertanokat. Ezt követően bemutatja az export hozzáadott érték tartalmának növelése irányába ható kormányzati programokat, stratégiákat, feldolgozza a különböző hazai és nemzetközi szervezetek (pl. MNB, OECD) a magyar gazdaság versenyképességéről, azon belül a hozzáadott érték növeléséről készített elemzéseit, iránymutatásait.

¹ Adatforrások: KSH, Eurostat, OECD, WTO

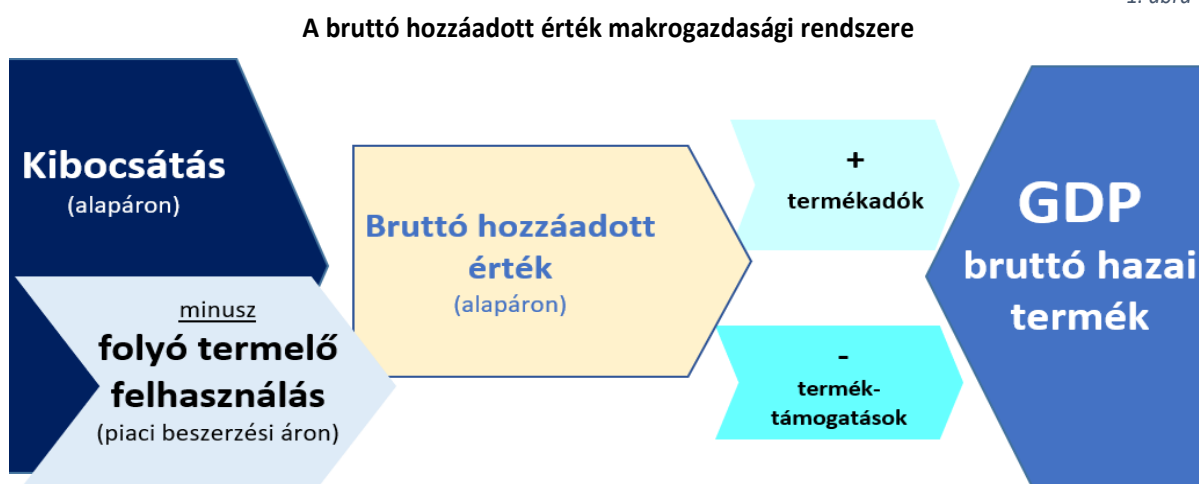
ELEMZÉS

1. Az export és a bruttó hozzáadott érték nemzetgazdasági jelentősége

A külkereskedelem – azaz az export és az import – az áruk forgalmát és a szolgáltatások értékét foglalja magába. Egyenlege közvetlen és közvetett módon befolyásolja mind a bruttó hazai termék (GDP), mind a bruttó államadósság alakulását, s ezáltal az államadósság mutató értékét. Az export hatással van a gazdasági növekedésre. Ahhoz, hogy a nettó export gazdasági növekedésre gyakorolt hatását optimalizálni, növelni lehessen, szükséges a hozzáadott értéktartalom minél pontosabb meghatározása, amely a világban végbenő globalizációs folyamatok következtében nehezen meghatározhatóvá vált.

A nemzetgazdasági bruttó hozzáadott érték² a gazdasági termelés makro-statisztikai mérőszáma, amely nagyságát a bruttó hazai kibocsátás (alapáron) és a folyó termelő felhasználás különbsége adja. Kibocsátásnak tekinti a makrogazdasági számbavétel, adott gazdaságban, a gazdasági egységek által más, a termelő és szolgáltató gazdasági egységek számára előállított, valamint a saját végső fogyasztásra kerülő termékek és szolgáltatások összességét. (KSH módszertan) Folyó termelő felhasználásnak tekinti a KSH módszertan a termelési folyamat során az elszámolási időszakban más termelőegységtől vásárolt termékeket és szolgáltatásokat, amelyeket az új termékek és szolgáltatások előállításához használnak fel. A folyó termelő felhasználást piaci beszerzési áron veszik számba. A nemzetgazdasági szintű bruttó hozzáadott érték egyenlegét a termékadók (+) és a terméktámogatások (-) összegével módosítva kapjuk a bruttó hazai termék, a GDP összegét. A bruttó hozzáadott érték makrogazdasági rendszerét mutatja a következő ábra.

1. ábra

Forrás: KSH módszertan alapján, ÁSZ szerkesztés

A magyar export és az import bővülését meghatározta, hogy az ország fokozottan a nemzetközi hálózatok részévé vált. A világban zajló globalizációs folyamatok, illetve a multinacionális vállalatok által létrehozott globális értékláncok kialakulása és elterjedése miatt, a korábban egyetlen országban folyó termelési folyamatok már egyre több országba darabolódnak szét, annak érdekében, hogy az egyes termelési szakaszokat a világ olyan részére telepítsék, ahol ahhoz a tudás, a nyersanyagok és a munkaerő a legversenyképesebb áron állnak rendelkezésre. Mindeközben a termelés egyre nagyobb mértékben támaszkodik a bejövő külföldi inputokra. (Antalóczy, 2017) Az egyes termelési szakaszokban különböző nagyságú hozzáadott érték keletkezik. Az elején a kutatásfejlesztési, tervezési fázisban és a végén, a marketing, értékesítési, logisztikai, szervíz (stb.) fázisokban magasabb, a középső fázisban, a gyártás és összeszerelés szakaszában alacsonyabb a hozzáadott érték aránya³. A hazai ipar ágazataiból kiemelkedő a szerepe a legnagyobb exportértéket – és a gyártás szakaszára jellemzően alacsonyabb hozzáadott értéket előállító – képviselő járműgyártásnak. A

² Gross Value Added, GVA

³ Mosolygörbe: „Az export/import szerkezetének és volumenének változása, hatása a GDP változására” című ÁSZ elemzés (2020.)

járműgyártás mellett jelentős az elektronika és a vegyipar exportja is. A külkereskedelmi forgalom összetételét tekintve, annak túlnyomó részét az áruforgalom tette ki az elemzett időszakban, a szolgáltatások exportjával szemben.

Mennyiben járul hozzá egy ország exportteljesítménye a GDP-hez?

Erre a kérdésre a GDP számbavételének hagyományos módszerei nem adnak választ. A GDP termelési oldalának kiszámításakor az egyes ágazatok (illetve az oda sorolt szervezetek) által létrehozott hozzáadott értékét veszik figyelembe, függetlenül attól, hogy a létrehozott termék vagy szolgáltatás a hazai piacon értékesítésre, vagy exportálásra kerül. Az export teljesítmény a GDP felhasználási oldalán jelenik meg mint „nettó export”, azaz az ország teljes exportjának és importjának a különbözete. Az importnál azonban nemcsak azt az importot veszik figyelembe, amit az exporttermeléshez felhasználtak, hanem a hazai értékesítésre kerülő termékek importigényét, valamint a felhalmozási és fogyasztási célú importot is. Következésképpen a „nettó export” semmit sem mond arról, hogy az exportra kerülő termékek és szolgáltatások mennyivel járultak hozzá a GDP-hez. Ellentmondás, hogy mind az exportot, mind az importot bruttó értéken veszik számításba, és a két bruttó érték különbségét építik be a hozzáadott érték típusú GDP értékébe.

A fentiek miatt az országok exportteljesítményét elsődlegesen az exportjuk bruttó árbevételének alakulása alapján lehet értékelni. E megközelítés azonban nem veszi figyelembe, hogy az export előállítása érdekében mennyi importot használtak fel, noha az utóbbi nem tekinthető az adott ország teljesítményének. Rövid távon ennek nincs nagy torzító hatása, mivel az export importigényessége egyik évről a másikra nagyot nem, vagy csak ritkán változik. Hosszabb távon azonban lényeges elmozdulások következhetnek be. Ennek egyik fő oka lehet, a világméretű munkamegosztás kiteljesedése, amelynek következtében globális értékláncok alakulnak ki, azaz az egyes országokban egy termék előállításának csak egy-egy fázisát végzik, és ehhez a megelőző fázisokban keletkezett alkatrészeket és félkésztermékeket importálják, majd a fázishoz tartozó műveletek elvégzése után a terméket tovább exportálják. Ennek következtében egyrészt megnő az export importtartalma, másrészt a bruttó export értéke dinamikusabban nő, mint az adott ország tényleges exportteljesítménye, vagyis az exportjába beépülő hozzáadott érték. Egy másik torzító tényező a re-export, amikor az importált terméket lényegében változtatás nélkül exportálják egy harmadik országba.

A fent említett számbavételi hiányosságok, és azoknak a növekvő tartalmi jelentősége miatt egyre nagyobb igény volt a hagyományos bruttó szemléletű külkereskedelmi statisztika mellett olyan statisztikai módszertan kidolgozására, amely egy ország exportteljesítményét az exportban megtestesülő hazai hozzáadott érték összesítésével veszi számba. A kihívásra válaszul az elmúlt években a nemzetközi gazdasági együttműködésben érdekelt szervezetek kidolgoztak olyan módszertanokat, amelyeket lehetővé teszik az egyes országok exportjához felhasznált hazai hozzáadott érték nagyságának számbavételét. Ezek közül az OECD által kidolgozott és a gyakorlatban alkalmazott TiVA (Trade in value-added) módszertanra támaszkodik az elemzés. A módszertan a nemzetközi kereskedelem adatait ágazati szintű és régiók közötti input-output modellekkel dolgozza fel, és ezek segítségével összegzi az exportban megtestesülő hozzáadott értéket az egyes országok, régiók és az egyes iparágak szintjén. Készítenek még további adatfeldolgozásokat is, de azokat ezen elemzéshez nem használtuk fel. Az adatkonzolidáció bonyolult, elhúzódó folyamat, ezt mutatja, hogy a rendelkezésre álló legfrissebb OECD, TiVA adatok a 2018. évre vonatkoznak.

2. Az export hazai hozzáadott érték tartalmára ható tényezők

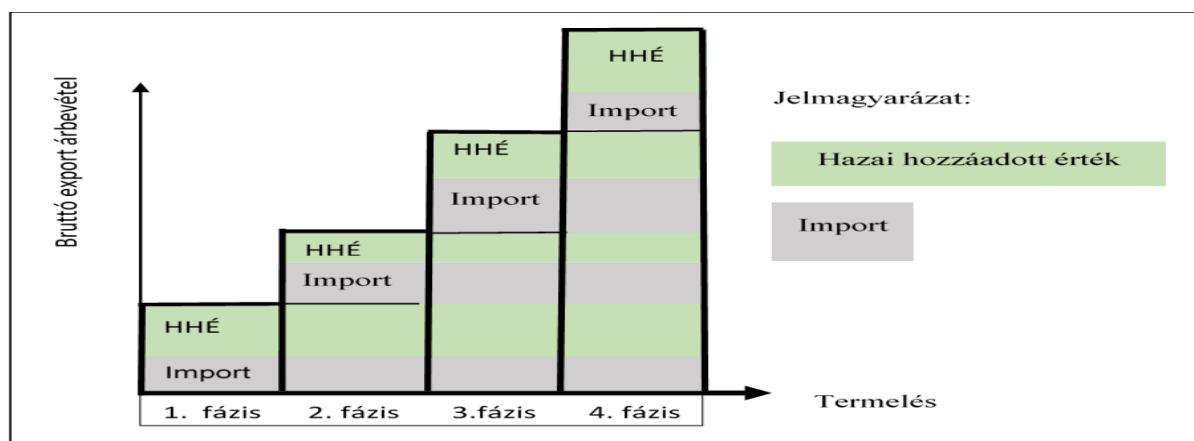
A magyar export szerkezetére, a hazai hozzáadott érték tartalmának alakulására számos tényező hatással lehet. Ezek között szerepel a termék feldolgozottsági szintje, az adott ország mérete, lakosságának száma, világgazdasági nyitottsága, a bruttó termelési értékén belül a hozzáadott érték aránya, az egyes fázisokban keletkező hozzáadott érték nagysága, az értékláncokba való beágyazottság, a vállalkozások beszállítói pozíciója, az energiahordozók importigénye, a szolgáltatások aránya az exporton belül, iparági jellegzetességek, az export ágazati szerkezete, a magyar exportban szerepet játszó vállalatok méret és tulajdonosi szerkezete, a foglalkoztatottak képzettsége, munkaerőpiaci kompetenciái, az innováció. Ezek közül néhány tényezőt bemutat az elemzés.

2.1. Az export hazai hozzáadott érték-tartalma mutató értelmezése

Az OECD módszertan szerint a hazai hozzáadott érték (Domestic Value Added, DVA) az a mutatószám, amely kifejezi az export hazai hozzáadott érték-tartalmát a bruttó export árbevétel százalékában. A mutató értelmezhető egy adott ország, illetve egy adott ágazat exportjára vonatkozóan egyaránt. A bruttó export árbevétel hazai hozzáadott érték-tartalmát a 2. ábra szemlélteti.

2. ábra

A bruttó export árbevétel hazai hozzáadott érték-tartalmának sematikus ábrája

Forrás: ÁSZ szerkesztés

Az ábrán az (export célú) termelés négy fázisát különböztettük meg. A termelés minden fázisában felhasználnak importot és létrehoznak hozzáadott értéket. Ezek mértéke azonban az egyes fázisokban különböző. A módszer lényege, hogy az egyes fázisokban létrehozott hazai hozzáadott értékek összesítését követően, a kapott összeg elosztásra kerül bruttó export árbevétellel (ami megegyezik az hazai hozzáadott érték és az import értékének összegével), és az így lesz az eredmény az export hazai hozzáadott érték mutató, azaz a DVA. Az ábra rávilágít arra is, hogy a DVA értékét milyen tényezők befolyásolják. Az első ilyen tényező a **termék feldolgozottsági szintje**. Ha a termék rögtön az első fázis után exportálásra kerül, akkor az jellemzően magas DVA mutatót eredményez, mivel az első fázisban tipikusan alacsony a termelés importtartalma. Jó példa erre Szaúd-Arábia (96,3%) és Brunei (90,2%), amelyek elsősorban kőolajat exportálnak, illetve a magas agrárexportot bonyolító Argentína (89,5%) és Brazília (87,0%)⁴. Ha egy ország nyersanyagokat, energiahordozókat, feldolgozatlan mezőgazdasági termékeket exportál, akkor ez növeli a DVA mutatóját. A termék további feldolgozása során még több hazai hozzáadott érték jöhetne létre.

⁴ Az országok neve mellett a DVA mutatójuk értékét tüntettük fel.

A magasabb feldolgozottsági szint növeli a hazai hozzáadott értéket, de akár ronthatja is azt, ha a későbbi fázisokban nagyobb arányban használnak fel importot. Ezért a DVA mutató értékét befolyásoló második tényezőnek az adott ország **méretét és ezzel összefüggésben a világgazdasági nyitottságát**⁵ tekintjük. A nagyobb lakosságszámú és/vagy alapterületű országok DVA mutatójának az értéke általában magas, mivel a végtermék előállításához szükséges anyagokat, alkatrészeket nagyobb arányban szerzik be hazai beszállítóktól. Minél magasabb az egyes fázisokban a hazai beszállítás aránya, annál magasabb a DVA mutató értéke. A nagy népességű országok, mint Kína (82,8%), India (80,2%), az Amerikai Egyesült Államok (90,5%) és Oroszország (91,4%), mind 80 százalék feletti mutatóval rendelkeztek 2018-ban, míg sokkal alacsonyabb volt a DVA mutatója az olyan kisebb méretű országoknak, mint Málta (45,8%) és Luxemburg (33,6%). A méret azonban nem determinálja a DVA mutató értékét, például Svájc DVA mutatójának értéke (76,1%) magasabb volt, mint a sokkal nagyobb méretű Lengyelországé (69,0%).

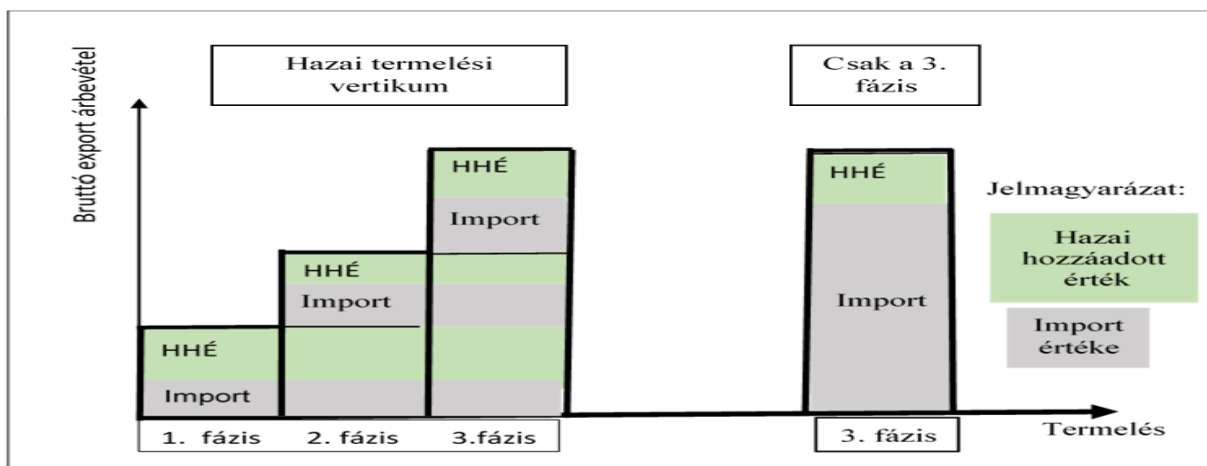
A DVA értékét jelentősen befolyásoló harmadik tényező a termék (szolgáltatás) **bruttó termelési értékén belül a hozzáadott érték aránya**. Minél magasabb ez az arány jellemzően annál magasabb a DVA értéke is, mivel az alacsonyabb arányú anyagköltség miatt az import aránya is jellemzően alacsonyabb lesz (szélsőséges ellenpéldák természetesen előfordulhatnak). Tipikusan alacsony az anyagköltség aránya a szolgáltatások esetében, következésképpen a szolgáltatások exportja javítja a DVA mutatót. Szintén javítja a DVA mutatót, ha az exportban magas súlyt képviselnek az alacsony anyagköltségű termékek, ilyenek például a gyógyszeripari termékeket. Számos ország esetében mért az OECD tíz százalékpontot meghaladó különbséget a feldolgozóipari és a gyógyszeripari DVA értéke között az utóbbi javára. Igaz eltérő előjelű különbségekre is vannak példák.

A negyedik tényező az, hogy az **egyes fázisokban mekkora hozzáadott érték keletkezik**, amit a realizálható bérek, a nyereség és amortizáció együttesen határoz meg. A magasabb bérszínvonal, a nagyobb jövedelmzőség és a korszerűbb (drágább) és ezért nagyobb amortizációval járó technológia – más tényezőket változatlanul tekintve – magasabb DVA értéket eredményeznek.

Az ötödik tényező a **beágyazottság a globális értékláncokban**. Ez azt jelenti, hogy az adott ország termelő egysége a termelésnek csak egyes fázisait végzi, a megelőző fázisokban készült alkatrészeket, részegységeket pedig importálja. Ez jelentős mértékben rontja a DVA mutatót, amit a 3. ábra szemléltet.

3. ábra

A bruttó export árbevételének hazai hozzáadott érték tartalma, hazai termelési vertikum esetén, illetve, ha csak a 3. fázist végzik az országban

Forrás: ÁSZ szerkesztés

Az ábra azt hasonlítja össze, hogy mekkora lenne az export hazai hozzáadott értéke, ha a termelés első három fázisát az adott országban végeznék, azzal szemben, hogy csak a 3. fázis termelését végzi az adott ország. Az ábrán jól látható, hogy az utóbbi esetben az export importtartalma számottevően megnövekszik,

⁵ A nagyobb méretű és ezért belső piaccal rendelkező országoknak a világgazdasági nyitottsága, amit az exportnak a GDP-hez viszonyított arányával mérünk, általában kisebb, mivel a méretgazdaságosan tudnak a hazai piacra is termelni.

hiszen a megelőző fázisokban létrehozott alkatrészeket, félkésztermékeket teljes mértékben importálják. Következésképpen, ha egy ország exportjában nagy súlyt képvisel a globális értéklánc egy-egy fázisában gyártott termékek exportja, akkor azt nagymértékben rontja a DVA mutatója értékét.

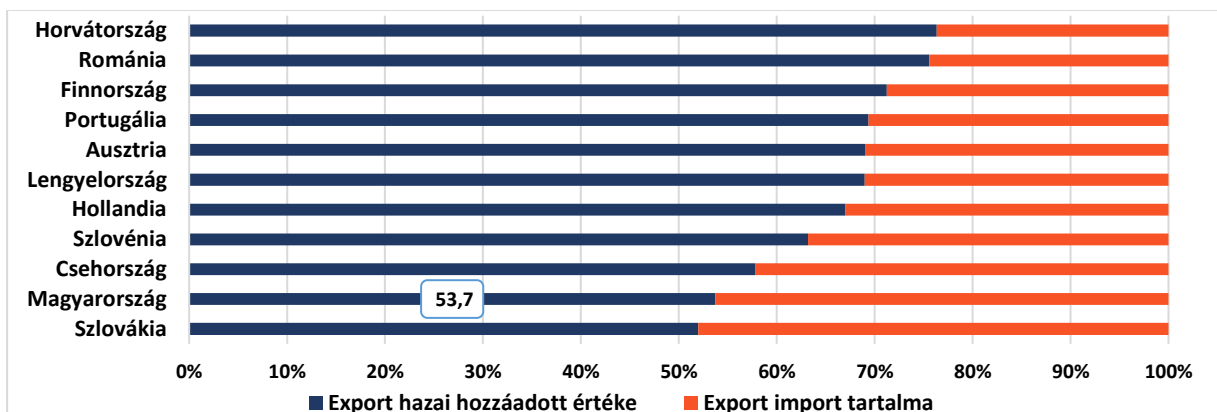
A hatodik tényező az adott ország (kis- és közepes) **vállalkozásainak beszállítói pozíciója** a globális értékláncokba. Az export hazai hozzáadott értéke akkor is növelhető, ha egy ország valamely termelő egysége a globális értékláncnak csak egy fázisát végzi, feltéve, hogy az ehhez a fázishoz szükséges alkatrészeket és félkésztermékeket nem csak importból tudja beszerezni, hanem hazai vállalkozásoktól is. Ezek többnyire egy-egy termék (alkatrész) vagy szolgáltatás magas minőségű létrehozására specializálódott kis- és közepes vállalkozások. Ezek a vállalkozások azonban nemcsak a hazai, hanem a külföldi telephelyen működő cégeknek is a beszállítói lehetnek, azaz teljesítményük növeli az exportot és annak hazai hozzáadott értékét. Látni fogjuk, hogy ez az utóbbi körülmény, azaz a kis- és közepes méretű vállalkozások közvetlen hozzáférése más országok piacaihoz általában jelentősen javítja az adott ország DVA mutatóját.

A DVA mutatóra tehát számos tényező hatással van, amelyek egyes országok esetében egymást felerősítik, míg más országok esetében egymás hatását kioltják. Az elméleti levezetésből is következik, de az OECD adatai is alátámasztják, hogy a DVA mutató nem tekinthető a nemzetközi versenyképesség indikátorának. Például magas mutatója van a nemzetközi versenyképesség élvonalába nem tartozó Kazahsztánnak (90,3%), Mianmarnak (82,8%) és Laosznak (81,2%). Míg a versenyképességi rangsorokban rendre élen végző Szingapúr DVA értéke 2018-ban 52,7% volt, de viszonylag alacsony mutató jellemezte Írországot (60,2%), az EU leggazdagabb tagállamaként elkönnyvelt Luxemburg DVA mutatója pedig világviszonylatban az egyik legalacsonyabb, 33,6% volt. A DVA mutató alakulásával mégis célszerű behatóan foglalkozni. Egyrészt mert megmutatja, hogy egy országnak, illetve egy ország valamely ágazatának mennyivel kell növelnie az exportját ahhoz, hogy a GDP egységnyit növekedjen. Válsághelyzetben ennek a fordítottja is igaz, azaz a DVA mutató értéke alapján az is megbecsülhető, hogy az export egységnyi visszaesése mekkora csökkenést idéz elő a GDP értékében. Másrészt az alacsony DVA mutató kockázat jelzésére is szolgál, mivel egy lassan bővülő világgazdaságban az export mérsékelt növekedése csak kis mértékben képes hozzájárulni egy ország gazdasági növekedéséhez, ha a DVA mutatója nem emelkedik. Ugyanakkor ez az összefüggés egy lehetőségre is felhívja a figyelmet. Arra, hogy a DVA mutató növelése révén egy ország exportja a bruttó export árbevétel emelkedésénél nagyobb mértékben is képes a gazdasági növekedéshez hozzájárulni. Ezért célszerű részletesen is megvizsgálni, hogy mely tényezők befolyásolják egy ország, mindenekelőtt Magyarország exportja hozzáadott érték-tartalmának alakulását.

2.2. Az export hazai hozzáadott érték tartalma nemzetközi összehasonlításban

Kérdésként merül fel az, hogy van-e összefüggés az adott ország export hazai hozzáadott érték tartalma és az ország lakosság száma között. A 2018. évben az EU 27 országában az export hazai hozzáadott érték tartalmát és a lakosság számát mutatja a következő ábra.

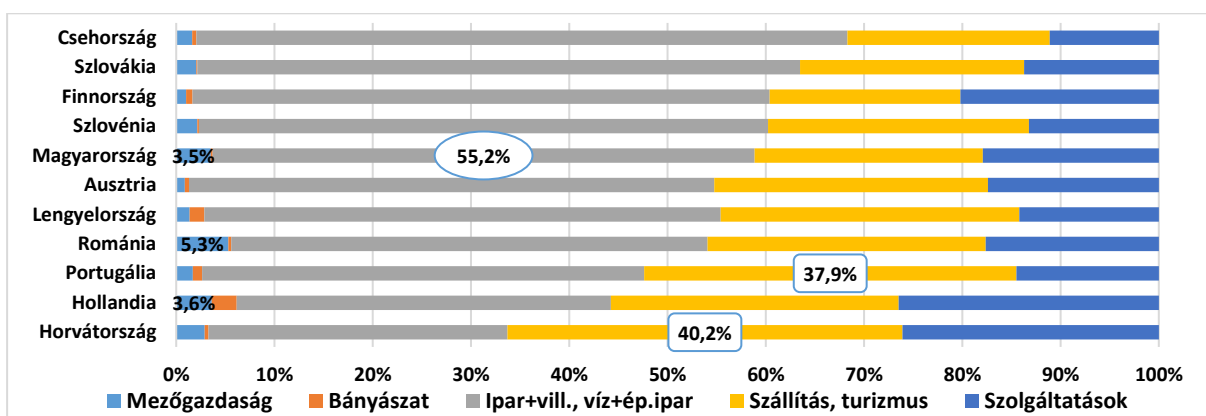
Az export hazai hozzáadott érték és import tartalma 2018-ban a vizsgálatba bevont országokban, %

Forrás: Az OECD TiVA adatbázisának adatai alapján, ÁSZ szerkesztés

Érdekes, hogy az ábrán bemutatott országcsoportban⁶ már nem látszik erős összefüggés az ország mérete és exportjának hazai hozzáadott érték tartalma között. Következésképpen a különbségek mögött más magyarázó tényezőknek kell meghúzódnuk. A TiVA adatbázis adatai – az előző alfejezetben leírtakkal összhangban – azt mutatták, hogy az országok többségében az ipari exportban a hazai hozzáadott érték aránya kisebb, a szolgáltatások exportjában viszont magasabb, mint az export egészében, ezért elsőként azt vizsgáltuk meg, hogy az export ágazati szerkezete milyen mértékben tükröződik az vizsgált országok DVA mutatójában. A kapott eredményeket a 6. ábra szemlélteti. Az ábrán néhány ágazatot összevontunk, és az országokat az iparuk által előállított export részaránya szerint rendeztük sorrendbe.

A vizsgált országok exportjának megoszlása az azt előállító ágazatok szerint, 2018. (%)

Forrás: OECD, TiVA_2021_C1, ÁSZ szerkesztés

Az 5. és a 6. ábrák összevetése alapján megállapítható, hogy az exportjában a legalacsonyabb hazai hozzáadottérték aránnyal rendelkező négy ország az ipar exportból való részesedés alapján képzett sorrend első öt helyén található (Csehország, Szlovákia, Szlovénia és Magyarország), míg a legmagasabb arányú hazai hozzáadott értékkel rendelkező Horvátország esetében a legalacsonyabb az ipar részesedése az exportból. Ugyanakkor Horvátországban és Portugáliában kimagasló a turizmus részaránya, aminek a hazai hozzáadott érték tartalma általában nagyon magas. Romániában a legmagasabb az agráriumból származó, és ezért tipikusan magas hazai hozzáadott érték tartalmú termékek részaránya az exportban, ami némileg magyarázhatja a román export magas hazai hozzáadott érték-tartalmát. Következésképpen összefüggés mutatható ki az export hazai hozzáadott érték-tartalma és az export ágazati szerkezete között. De ez az összefüggés sem determinisztikus, például Finnország teljesen kilóg a sorból. A feltárt összefüggés csak némileg magyarázza, hogy a magyar exportnak miért alacsony a hazai hozzáadott érték-tartalma, mivel az ipar exportból való

⁶ Az EU-s tagállamok közül: Magyarország és a szomszédos országok, a V4 országok, illetve Magyarországgal hasonló lakosság számú országok

részesedése szerint sorrendben Magyarország az 5. helyre került, míg az agráreredetű export esetében a harmadik helyen áll, Románia és Hollandia után.

A további magyarázó változók megtalálása érdekében megvizsgáltuk, hogy néhány kiemelt ágazatban miként alakult a DVA mutató az egyes országokban. Ezt foglalja össze az 1. táblázat, amely az országok adatait az exportjuk hazai hozzáadott érték-tartalma szerinti sorrendben tartalmazza. A táblázat egyes oszlopokban az adott ország, adott iparágára kiszámított DVA mutató mellett zárójelben azt is feltüntettük, hogy azzal az értékkel hányadik helyen áll az adott ország a 11 vizsgált ország között.

1. táblázat: A vizsgált 11 ország egyes iparágai a DVA mutató alakulása 2018-ban, %

Ország	Feldolgozóipar	A feldolgozóiparon belül		
		Járműgyártás	Gyógyszeripar	Élelmiszeripar
1. Horvátország	64,7 (3.)	56,7 (3.)	76,3 (3.)	72,8 (2.)
2. Románia	70,3 (1.)	65,2 (1.)	76,2 (4.)	82,6 (1.)
3. Finnország	65,7 (2.)	63,7 (2.)	86,8 (1.)	71,0 (4.)
4. Portugália	57,5 (6.)	45,0 (7.)	70,9 (8.)	68,7 (5.)
5. Ausztria	59,9 (5.)	48,8 (6.)	74,4 (5.)	67,1 (7.)
6. Lengyelország	60,0 (4.)	52,2 (5.)	80,9 (2.)	72,6 (3.)
7. Hollandia	54,6 (8.)	52,3 (4.)	72,1 (6.)	62,7 (10.)
8. Szlovénia	54,7 (7.)	40,3 (9.)	71,2 (7.)	66,3 (8.)
9. Csehország	50,7 (9.)	43,1 (8.)	70,4 (9.)	68,7 (6.)
10. Magyarország	43,1 (10.)	35,2 (10.)	67,1 (10.)	61,9 (11.)
11. Szlovákia	42,2 (11.)	33,3 (11.)	66,6 (11.)	63,3 (9.)

Forrás: Az OECD TIVA adatbázisának adatai alapján, ÁSZ szerkesztés

A táblázatból leolvasható, hogy szoros összefüggés mutatkozik, az egyes országok teljes bruttó exportja hozzáadott érték-tartalma, valamint a feldolgozóipar és egyes iparágai exportjának hozzáadott érték tartalma között. Az országos szintű mutató alapján az első három helyre került országok foglalják el az első három helyett a feldolgozóipar hozzáadott érték-tartalmának sorrendjében is, és azonosság áll fenn az utolsó két hely tekintetében is. A feldolgozóipar kiemelt iparágai esetében sem látunk nagy átrendeződést. Ebből az következik, hogy az egyes országok DVA mutatójára az export ágazati szerkezete mellett jelentős hatással van az is, hogy az egyes ágazatokban, iparágakban miként alakult az export hozzáadott érték-tartalma. Ez az összefüggés egyértelműen megmutatkozik a magyar adatokban is. A 11. ország közül Magyarország a teljes export, a feldolgozóipar export, a járműgyártás exportja és a gyógyszeripari export hozzáadott érték-tartalma esetében is a 10. helyre került, egyedül Szlovákiát előzve meg, míg az élelmiszeripari export hozzáadott érték-tartalma Magyarországon volt a legalacsonyabb a 11. vizsgált ország közül.

Fontos megjegyezni, hogy az export hozzáadott érték tartalma szerinti helyezés nem jelent rangsort – ezt a kifejezést szándékosan kerültük, mivel DVA mutató – ahogy korábban is kifejtettük – nem tekinthető a nemzetközi versenyképesség mutatószámának. Ugyanakkor egy országnak minél kisebb a DVA mutatója, annál nagyobb bruttó exportteljesítményre van szüksége a GDP egységnyi emeléséhez. Az 1. táblázat két adatát példaként kiemelve azt mondhatjuk, hogy a román élelmiszeripari export egységnyi növelése 0,826 egységgel emeli meg Románia GDP-jét, míg a szlovák járműipari export egy egységnyi növelése csak 0,333 egységgel Szlovákia GDP-jét. Következésképpen a szlovák járműipari exportnak közel háromszor olyan gyorsan kell növekednie, mint a román élelmiszeripari exportnak, ahhoz, hogy országuk GDP-jének növekedéséhez ugyanolyan mértékben járuljanak hozzá.

Az előzőekben azt is kifejtettük, hogy a kis- és közepes méretű vállalkozások közvetlen exportpiaci részesedése is befolyásolhatja az export hazai hozzáadott érték tartalmát. Ezért megvizsgáltuk, hogy a kiválasztott 11 országban mekkora volt a mikro-, kis- és középvállalkozások részesedése az exportból, és a 2. táblázatban ezt állítottuk szembe a DVA mutatójukkal.

2. táblázat: Az export hazai hozzáadott érték-tartalma és a mikro-, kis- és közepes vállalatok részesedése az exportból 2018-ban a vizsgált 11 országban, %

Ország	Export hazai hozzáadott értéke	Mikro-, kis- és közepes vállalatok részesedése az exportból
Horvátország	76,3%	65,9% (2.)
Románia	75,6%	30,6% (11.)
Finnország	71,3%	53,2% (3.)
Portugália	69,4%	47,0% (5.)
Lengyelország	69,0%	33,1% (8.)
Ausztria	69,0%	43,8% (6.)
Hollandia	67,0%	68,7% (1.)
Szlovénia	63,2%	49,1% (4.)
Csehország	57,8%	32,1% (9.)
Magyarország	53,7%	31,1% (10.)
Szlovákia	52,0%	33,5% (7.)

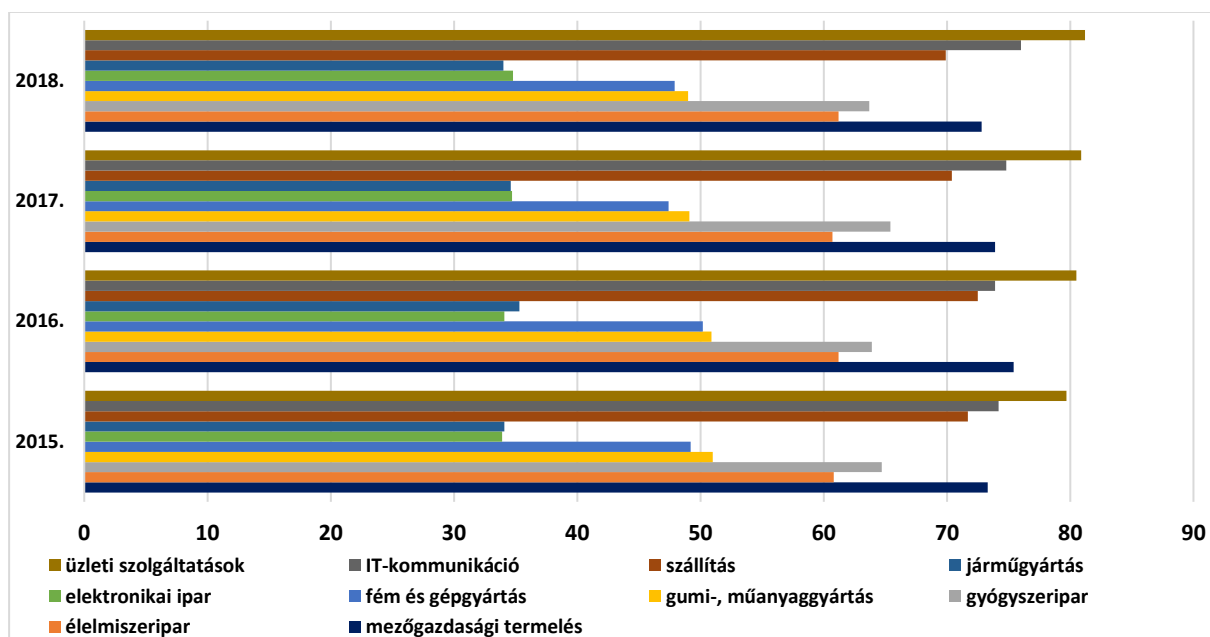
Forrás: Az OECD TiVA adatbázisának adatai alapján, ÁSZ szerkesztés

A két tényező közötti összefüggés felismerését nehezíti, hogy a román adatkör nagyon kilóg a sorból. A román adatoktól eltekintve azonban az összefüggés kirajzolódik. A legalacsonyabb DVA mutatóval rendelkező három országban 35% alatti a mikro-, kis- és közepes vállalatok részesedése az exportból. Ezzel szemben a 70% feletti DVA mutatóval rendelkező Horvátországban és Finnországban 65%, illetve 50% feletti a mikro-, kis- és közepes vállalatok részesedése az exportból. Itt is megfigyelhető, hogy a sor elején és a sor végén álló országok esetében viszonylag erős a két tényező közötti összefüggés, a sor közepén azonban többször felborul a sorrend. Például Hollandia és Szlovénia a mikro-, kis- és közepes vállalatai magas exportrészesedése ellenére csak közepes DVA mutatóval rendelkezik.

2.4. A magyar export hazai hozzáadott érték mutató ágazatonkénti alakulása

Az export hazai hozzáadott érték mutatójának az értéke 2015 és 2018 között átlagosan 59,3%-a volt. A 2015-2018. években a magyar export hazai hozzáadott értéktartalom ágazatonkénti alakulását a 7. ábra szemlélteti.

A legfontosabb hazai ágazatok export hazai hozzáadott értékszintjének alakulása, 2015-2018., %

Forrás: OECD: Trade in Value Added (TIVA) 2021 ed: Principal Indicators alapján, ÁSZ szerkesztés

A mezőgazdaság hazai hozzáadott érték szintje, a magas hazai erőforrás tartalom miatt 2015. és 2018. évek közötti időszakban 72,8-75,4% között alakult, jelentősen meghaladta az export átlagos hazai hozzáadott érték szintjét (59,3%-ot). Hasonlóan magas volt a mezőgazdasági alapanyagokra támaszkodó élelmiszeripari ágazat hozzáadott érték szintje is, ami 2015-2018. években átlagosan 61,0% volt. Az egyes feldolgozóipari ágak közül a hazai járműgyártás (34,0-35,3%) és a hozzá kapcsolódó elektronikai ipar hozzáadott érték aránya (33,9-34,8%) volt a legalacsonyabb. A 2015-2018. években átlag felett mozgott a hagyományosan nagy tradícióval rendelkező hazai gyógyszeripar (63,7-65,4%), és az átlagtól kissé lemaradva a hazai gépgyártás (47,4-50,2%) hazai hozzáadott érték szintje.

Az exportszolgáltatások átlagos hazai hozzáadott érték szintje a 2015-2018. években 75,5% volt, meghaladva az exporttermékek átlagos hozzáadott érték szintjét (52,4%), jellemzően a szolgáltatások magasabb humántőke igénye és az alacsonyabb alapanyagköltség miatt. Az időszakban az export hazai hozzáadott értékének ötödét kitevő szállítási ágazat átlagos export hazai hozzáadott érték tartalma 71,1% volt. A legmagasabb hazai hozzáadott érték szintet (átlagosan 77,7%) mutatta az üzleti szolgáltatások, (SSC-k), és az infokommunikációs szolgáltatások mutatója.

Mi az oka a feldolgozóiparon belül a járműgyártás ágazat bruttó export árbevételhez viszonyított alacsony hazai hozzáadott értéktartalmának?

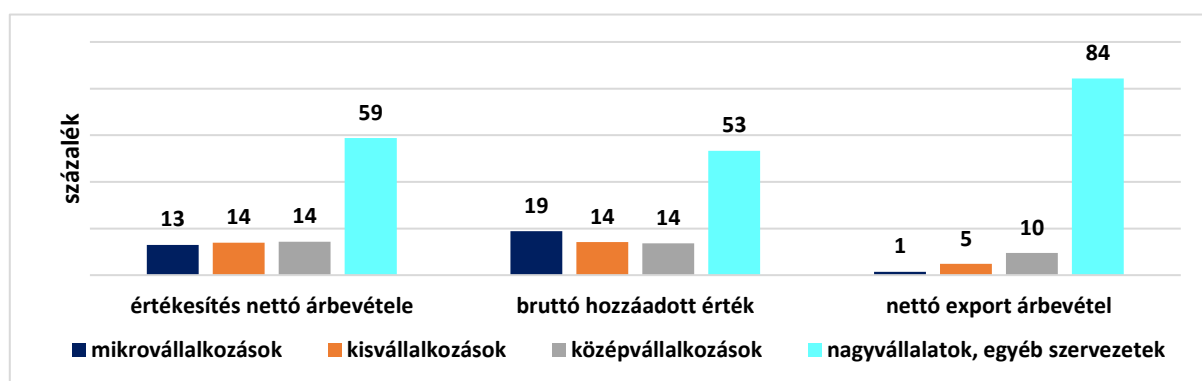
Röviden a termelési struktúra átalakulása. Napjainkban a termékek, szolgáltatások többlépcsős, termelési folyamatokon keresztül nyerik el végső alakjukat, állapotukat. A versenyképes innovációt hordozó termékek esetében egyre kevésbé jellemzők már az olyan beszállító kapcsolatok, amelyekben az alapanyagból a végterméket előállító termelőnek csupán egy vagy néhány beszállítója van, minden munkafolyamat az adott helyen termelő termelőhöz kapcsolható. A globális termelési értékláncokban az egyes résztvevőknek általában jóval kisebb hozzáadott érték előállítása a feladatuk, mint a korábbi termelési struktúrákban. A végtermék előállításában számos ország számos vállalata közreműködik, hozzájárulásuk a termék értékéhez azonban eltérő. (Vakhal, 2017). A hazai hozzáadott érték nagysága a globális értékláncokban, a termelési folyamatokban, attól függ, hogy a termék vagy szolgáltatás előállításának milyen értéktermelési szakaszát végzi egy adott ország. Az egyes szakaszokban az adott ország termelői mekkora hozzáadott értéket tesznek hozzá a félkész termékek termeléséhez, szolgáltatások nyújtásához. Az export termék vagy szolgáltatás előállítása során az exportőr által végzett termelési folyamat során előállított termelési érték a közvetlen hazai hozzáadott érték, az exportőr által felhasznált belföldi szállító által előállított alapanyag vagy félkész termék, a hazai beszállítók hozzáadott érték része, a közvetett hazai hozzáadott érték.

2.5. A magyar exportban szerepet játszó vállalatok teljesítménye méret és szerkezet alapján

A hazai szabályozás a támogatások hatékonyságának növelése és az uniós normákhoz való igazodás érdekében, a Kkv. tv.-ben a vállalkozásokat – a létszám, árbevétel és mérlegfőösszeg alapján – mikro-, kis- és középvállalkozások kategóriájába sorolta. A kkv szektoron kívüli vállalkozások azok, melyek 250 főnél többet foglalkoztatnak (nagyvállalatok). A vállalkozások teljesítménymutatói alapján meghatározhatóak az export termelésében résztvevő vállalatcsoportok legfontosabb sajátosságai. A magyar export szerkezetére ható tényezők között szerepel a magyar exportban szerepet játszó vállalatok mérete és tulajdonosi szerkezete, amelynek összetétele befolyásolja az exportból származó bevételek nagyságát, ezáltal az export hazai hozzáadott értékét is. A 2020. évben az egyes hazai vállalatcsoportok részarányát mutatja a 8. számú ábra a nemzetgazdasági szintű összes értékesítés nettó árbevételéből, a bruttó hozzáadott értékből és a nettó export árbevételéből.

8. ábra

A vállalkozások teljesítménymutatóinak megoszlása vállalkozásméret szerint, 2020., %

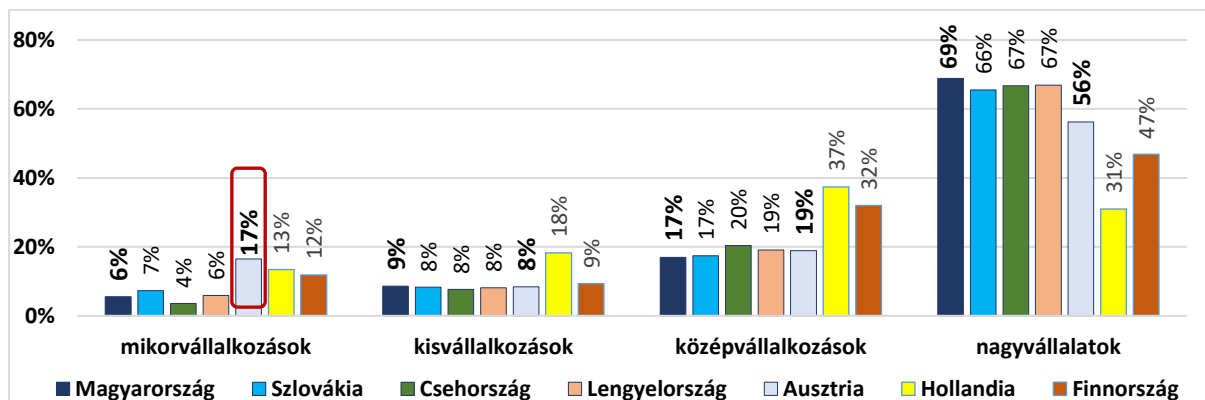
Forrás: KSH STADAT 9.1.1.17. alapján, ÁSZ szerkesztés

Az adatok alapján 2020-ban a kkv-szektorban, a mikro-, kis- és középvállalkozások gazdasági szerepvállalása a termelés értékesítésének nettó árbevétele és a bruttó hozzáadott érték tekintetében hasonló volt. Az értékesítés nettó árbevételének 41%-át, a bruttó hozzáadott értéknek a 47%-át, a nettó export árbevétel 16%-át a kkv-szektor vállalkozói érték el. A kkv-szektoron belül az egyes vállalkozási kategóriák értékesítésének nettó árbevétele közel azonos részarányú volt. A bruttó hozzáadott érték termeléséből a kkv-vállalkozások részesedése némi eltérést mutatott, a mikrovállalkozások javára. Az export termelésben a nagyvállalatok részesedése volt meghatározó, a nettó export árbevétel 84%-át ezek a vállalkozások érték el. A nettó export árbevétel meghatározó hányadát a külföldi tulajdonban lévő nagyvállalatok realizálták, az export szerkezete az ő érdekeinek megfelelően alakult. Amennyiben a nagyvállalatok az értékesítési lánc részeként vesznek részt a folyamatban, főként a gyártás (összeszerelés) területén, ott az export tekintetében alacsonyabb a hazai hozzáadott érték termelés.

A kkv-vállalkozások szerepe az export termelésben, a nettó export árbevétel alapján kisebb (16%), mint az általános gazdasági szerepvállalásuk (az értékesítés nettó árbevételéből és a bruttó hozzáadott érték termelésében részarányuk 41% és 47% volt). Az exportárbevételnek a mikrovállalkozások az 1%-át, a kisvállalkozások 5%-át, a középvállalkozások 10%-át érték el 2020-ban. Az export árbevétel tekintetében a nagyvállalatok a meghatározók. A kkv-szektor annak ellenére, hogy az export árbevételhez jóval kisebb részen járult hozzá, arányaiban jóval nagyobb bruttó hozzáadott értéket termelt, mint a nagyvállalatok és egyéb szervezetek. A kkv-szektor árbevétele főként szolgáltatásnyújtásból (közel 70%), kisebb részen ipari, építőipari tevékenységből (27% körüli), illetve mezőgazdasági termelésből származik. A helyi gazdasági élet működésében kiemelt a szerepvállalásuk. (Kkv-k jellemzői 2017., 2018.) A kkv-k mintegy ötöde szakmai, tudományos, hatoda kereskedelmi tevékenységet végez, tizedük építőipari vállalkozást folytat.

A következő ábra mutatja az export bruttó árbevételének vállalkozás csoportonkénti megoszlását a V4 országokban, Ausztriában, Hollandiában és Finnországban:

Az export bruttó árbevételének megoszlása vállalkozás csoportonként, a V4 országokban, Ausztriában, Hollandiában és Finnországban, 2019., %

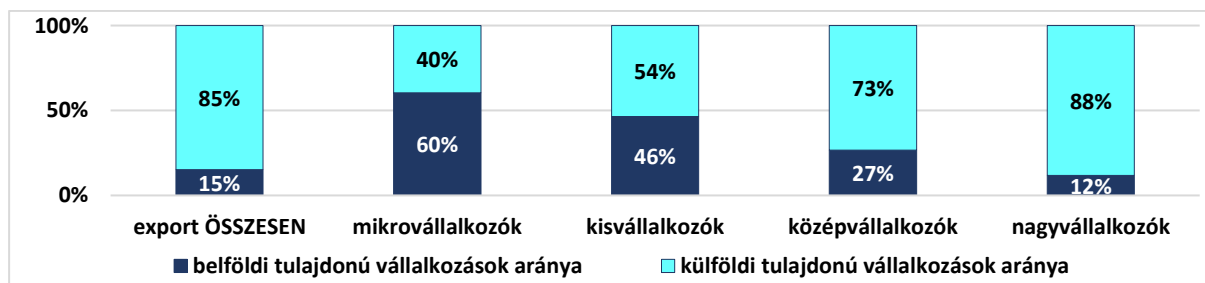

Forrás: Eurostat: Trade by NACE Rev. 2 activity and enterprise size class [ext_tec01], ÁSZ szerkesztés

A V4 országok és Ausztria esetében láthatók a vállalatméret és exporttermelés regionális hasonlóságai. Az egyetlen szembevetendő különbség az osztrák mikrovállalkozások exportforgalma, és ehhez kapcsolódva az exportforgalomból a nagyvállalatok kisebb részesedése. A V4 országok mikrovállalkozásainak exportforgalmánál háromszor jelentősebb volt 2019-ben az osztrák mikrovállalkozások exportforgalma. Az eredményben szerepe lehet az osztrák szakképzési politikának⁷, a szakképzett munkaerővel támogatott mikrovállalkozásoknak, valamint a mikrovállalkozások exporttermelésbe való bevonásának, támogatásának.

Az exportforgalmat tekintve, a mikrovállalkozások és a középvállalkozások esetében hasonló arányokat mutat Hollandia és Finnország. Mindkét országra jellemző – a V4 országokkal és Ausztriával ellentétben –, hogy az exportbevételek kevesebb, mint felét realizálták a nagyvállalatok, továbbá az exportbevételek közel harmada a középvállalkozásoktól származott. Amíg Hollandia esetében a kisvállalkozások exportbevételének részaránya öt százalékponttal meghaladta a mikrovállalkozásoktól származó exportbevételek arányát, addig Finnország mikrovállalkozásai exportból származó bevételeinek aránya három százalékponttal magasabb volt a kisvállalkozókétól. A tíz százalék feletti részarány mindkét ország esetében azt mutatja, hogy jelentős a mikrovállalkozások szerepe az exportban. Az ábrán szereplő országok közül a kisvállalkozók és a középvállalkozások által elért export árbevétel Hollandia esetében volt a legmagasabb (18%, 37%). A V4 országokkal, Ausztriával, Hollandiával és Finnországgal való összehasonlítás azt mutatja, hogy Magyarország esetében volt a legmagasabb a nagyvállalatoktól származó exportbevétel aránya (69%), a legalacsonyabb pedig Hollandia esetében (31%). A hazai nagyvállalatokban meghatározó a külföldi tulajdon aránya. A hazai vállalkozások exportforgalma tulajdonosi szerkezet szerinti összetételét mutatja a következő ábra.

A hazai vállalkozások exportforgalmának megoszlása tulajdonosi szerkezet alapján, 2019. (%)

Forrás: KSH 3.5.32. alapján (régí STADAT), ÁSZ szerkesztés

Az ábra jól szemlélteti, hogy 2019-ben a hazai exporttermelésben – a mikrovállalkozók kivételével –, szinte minden vállalatcsoportban meghatározó szerepet játszottak a külföldi tulajdonú vállalkozások. A hazai export árbevétel 85%-át külföldi tulajdonú vállalkozások érték el. Az adatok azt mutatják, hogy az exportra

⁷ Szakképzés 4.0 Stratégia

termelő vállalatok méretének növekedésével a külföldi tulajdonú vállalkozások részaránya egyre jelentősebb az exportból. Ennek oka, hogy a nemzetközi termelési integráció, a versenyképes termelés jelentős tőkeerőt, nagyobb szervezeteket igényel, amely struktúra alapjait a külföldi befektetők teremtik meg. A tulajdonosi szerkezetet tekintve, a mikrovállalkozások 40%-a, a kisvállalkozások 54%-a, a középvállalkozások 73%-a, a nagyvállalkozók 88%-a külföldi tulajdonú volt. A hazai export jelentős része a nemzetközi termelési folyamatokban való részvétel eredményeképpen keletkezik. Az exportot tekintve az iparban a nagyvállalatok dominálnak, a forgalom mintegy háromnegyedét a 250 fő feletti létszámú vállalkozások adták. A vállalkozások külföldi tulajdonának jelentős nagysága miatt, a külföldi vállalkozások a meghatározóak az exportban is.

2.6. A termelés egyes fázisaiban az export hazai hozzáadott értékének alakulása

Az export hazai hozzáadott érték aránya – szemben a kevésbé nyitott gazdaságok hasonló mutatószámával –, jellemzően alacsonyabb azon országok esetében, amelyek a globális termelési folyamatokba erősen integrálódtak. A nyitott gazdaságok exportjának jelentős az import tartalma, az átvett, összeszerelésre kapott félkész termékek, nyersanyagok más régiókban keletkezett hozzáadott érték tartalma.

A Kopint-Tárki 2017-ben készült elemzése megállapította: *„Magyarország az európai értéklánc alján helyezkedik el, a globális értékláncban nincs számottevő szerepe. Hazánk elsősorban Németországba és Ausztriába szállít be jelentősebb mennyiségben hozzáadott értéket. A teljes termelést tekintve a magyar hozzáadott érték részaránya alacsonyabb, mint az exportban.”* (Kopint-Tárki, 2017.)

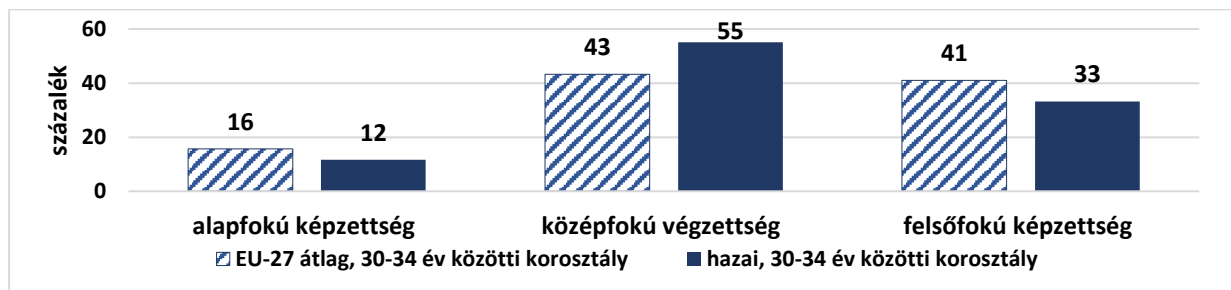
A fenti értékeléssel szemben az alacsony hazai hozzáadott értéktartalom miatti kritikát fogalmaz meg a WTO egy 2019-es tematikus kiadványa, amely rámutatott globális szinten a hazai hozzáadott értéktartalom csökkenésére. Kiemelte a külföldi termelési infrastruktúra, globális értékláncok jelenlétének gazdaság fejlődését támogató szerepét, továbbá azt, hogy egy nyitott gazdaság számára fontosabb a magas termelési technológiák jelenléte, a korszerű hatékony termelés, azon keresztül a foglalkoztatás, a korszerű munkakultúra jelenléte, mint a hazai hozzáadott érték növelését célzó, importhelyettesítő gazdaságpolitika. (Global Value Chain Development Report, 2019.) Az értékláncok hossza hatással van az export hazai hozzáadott értékére, továbbá az export import tartalmára. A hozzáadott érték függ az adott fázis hozzáadott értékétől, valamint a termelési folyamatban (termék előállítása során) a megelőző fázisokban keletkezett hozzáadott érték nagyságától. Befolyásoló tényező az is, hogy az értéklánc hány fázisa kapcsolódik egy-egy ország termeléséhez. Minél több fázist végeznek egy adott országban, az értéklánc annál hosszabb lesz, ezáltal az export előállítása annál kisebb mértékben vesz igénybe importot. Minél inkább feldolgozott a termék, a termelés utolsó fázisaiban annál kisebb a hozzáadott érték aránya. Más a helyzet a szolgáltatások hazai hozzáadott érték termelésével, amelyek esetében eleve magasabb a hazai hozzáadott érték aránya, mint a termékek előállítása esetében. A szolgáltatásoknak magasabb a hozzáadott érték hányada, mint a termékeknek, mivel a tevékenység tipikusan egyfázisú (a második fázis az értékesítés). A termelési tényezők minősége hat arra, hogy mennyi lesz a hozzáadott érték. Azaz a termelési infrastruktúra minősége, a termelés fizikai tőkeelemeinek korszerűsége, a humántőke minősége, a munkaerő képzettsége. Továbbá a termelékenység, a termelési folyamatok korszerűsége, a jól szervezett, digitálisan irányított termelési szakaszok, a termelés innovációs ereje. A tudásalapú társadalomban a termelés fizikai tőkeigénye, (gépek, berendezések) egyre csökken, a termékek előállítása egyre hatékonyabb formában, kevesebb erőforrással, kisebb épületekben, kevesebb berendezéssel valósul meg. Felértékelődik a humántőke, a munkaerő képzettségének, tudásának szerepe a gazdaság fejlődésében, ami a termelésszervezés, termelékenység kereteit alapvetően meghatározza. (Vollrath, 2020)

2.7. A foglalkoztatottak képzettségének szerepe az export hazai hozzáadott érték alakulásában

Az export hazai hozzáadott érték létrejöttében, annak növelésében, a humántőke minőségének, a munkavállalók tudásának, kompetenciáinak, szakképzettségének meghatározó szerepe van. A termelés hozzáadott értékének növelése a munkavállalók tudásából, kreativitásából, munkaerőpiaci kompetenciából ered. A nemzetgazdasági szintű hozzáadott érték termelésének kulcsterülete, a munkavállalók kompetenciáinak növelése. Képzettebb, kvalifikáltabb munkaerő magasabb szaktudást igénylő munkát is el tud végezni, ezáltal magasabb hazai hozzáadott érték termelésére is képes. A 2019-es helyzetértékelés a hazai gazdasági kihívásokról megállapította, hogy „a gazdasági növekedés feltétele a hatékonyságnövekedés. A hatékonyságnövekedéshez magasabb képzettségi szint szükséges.” (Szakképzés 4.0. Stratégia). A hazai társadalom jövőbeli tudásbázisát a fiatalok ismeretei, képzettsége, tudása biztosítja. A következő ábra a fiatal felnőttek 30-34 éves korosztályának képzettség szerinti megoszlását mutatja az EU országaiban és hazánkban.

11. ábra

A fiatal felnőttek 30-34 év közötti korosztályának képzettség szerinti megoszlása – EU-27 átlag, hazai adatok, 2019.

Forrás: Eurostat: Population by educational attainment level, sex and age (%) - main indicators [edat_lfse_03], ÁSZ szerkesztés

A fiatal felnőttek képzettségét az EU-s átlaggal összevetve azt láthatjuk, hogy a 30-34 éves korosztály munkavállalóinak többsége, 55%-a középfokú végzettséggel rendelkezik, nyolc százalékponttal túlhaladva az EU-s átlagot, a 43%-ot. A középfokú végzettséggel rendelkező 33-34 éves magyar fiatalok aránya meghaladta ugyan az 50%-ot, azonban még mindig szükséges a javítás a képzettség terén, hiszen a korosztály 12%-a alapfokú képzettséggel rendelkezik. A felsőfokú végzettséggel rendelkezők esetében az EU-s adatoknál mintegy nyolc százalékponttal maradtak le a hazai fiatalok. A hazai gazdaság hatékonysága növekedésének érdekében, szükségszerű a hazai munkavállalók többségét képező középfokú végzettségűek tudásának folyamatos fejlesztése, a közép- és felsőfokú szakképzés és a felnőttképzés rendszerének megerősítése. A munkaerőpiacon – figyelembe véve a területi sajátosságokat – a jól képzett munkaerő elhelyezkedési lehetőségei kedvezőbbek, a kevésbé képzettekétől. A szakképzés megerősítésének, fontosságának a hazai gazdaság irányítói is felismerték, ezeknek a céloknak a megvalósítását tartalmazza a Szakképzés 4.0 Stratégia⁸, amely 2030-ra meghatározott célkitűzése, hogy „minden magyar fiatal úgy kerüljön ki az iskolarendszerekből, hogy az alapkompenciákon túl rendelkezzen olyan készségekkel, kompetenciákkal, amelyek megalapozzák a gazdaság által igényelt képzettség elsajátítását és az egész életen át tartó tanulást”. „Az európai értéklánokban való feljebb lépéshez elengedhetetlen az innováció, a digitális kultúra, a hazai munkaerő kompetenciáinak növelése az alkalmazkodóképesség, a rugalmasság és nyitottság és a tanulási képesség fokozása. (Kacsirek, 2020)

⁸ A stratégiában foglalt helyzetértékelés szerint „az Ipar 4.0 elterjedése, az automatizáltság fokának növekedése az alacsony képzettséggel betölthető munkakörök számát csökkenti, ezért olyan szakemberekre lesz szükség, akik a hatékonyabb, magasabb hozzáadott értéket előállító termelést és szolgáltatást támogatnak nyújtani. Az előrejelzések szerint egy évtizeden belül a munkakörök mintegy fele folyamatos technikai tréningeket, képzéseket tesz szükségessé, alapvetővé válik magasabb szintű informatikai és technológiai ismeretek elsajátítása.”

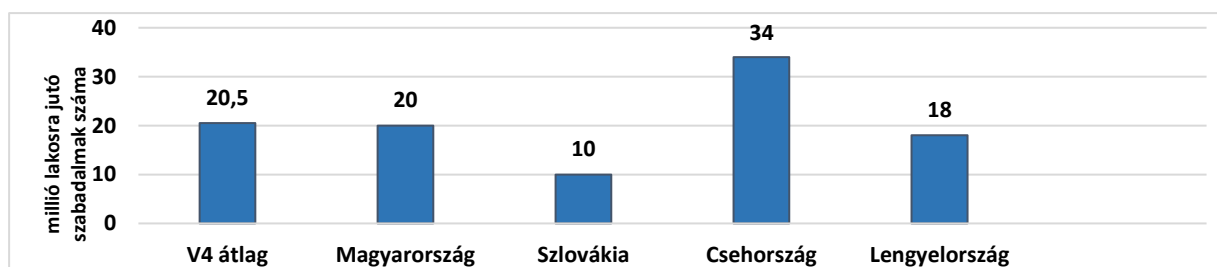
2.8. Az innováció szerepe az export hazai hozzáadott érték növelésében

Az export hazai hozzáadott érték nagyságát javíthatná, emelhetné az innováció, abban az esetben, ha a magyar vállalatok olyan termékekkel növelnék exportjukat, amely saját kutatás-fejlesztésük eredménye lenne. A gyártásnak új módja, új technológia kerülne bevezetésre. Új alapanyag felhasználására kerülne sor (a régi alapanyag helyett), szemben a külföldi vállalatok által realizált innovációval. Ez ugyan a K+F kiadásokat növelné, de a saját fejlesztés miatt növekedhetne az export hazai hozzáadott értéke is. A kifejlesztett termék, az új technológia, a termék licenc is megjelenhetne a piacon, ezáltal is növelve az exportértékesítés lehetőségét, az export hazai hozzáadott értékét. Amennyiben hazai kutatás-fejlesztés eredményeképpen kerülne a termék exportra, jóval magasabb export hazai hozzáadott érték keletkezhetne, mint az értékesítési lánc részeként (hazai gyártás, összeszerelés) létrejött hozzáadott érték.

Az MNB 2020-as Termelékenységi jelentése összegezte a gazdasági fejlődés növekedési tényezőit, melyek a munkatermelékenység, az innováció-, digitalizáció- és az ökológiai hatékonyság. Az innovációs rendszer hatékonysága mutatja, hogy egységnyi kutatás-fejlesztési kiadásból mennyi szabadalom keletkezik, továbbá a termelés során a kutatás-fejlesztés eredményeit milyen hatékonysággal képes integrálni. Magyarországot az elmúlt években a foglalkoztatás bővülése, a munkatermelékenység növekedése jellemezte, azonban hazai termelés innovációs hatékonysága a növekvő innovációs ráfordítások ellenére nem növekedett, 63%-a volt az EU átlagnak. Az új tudás, a szabadalmak, az új folyamatok kialakítása javítja a teljesítményt, a termékek, szolgáltatások előállítását. Az egymillió lakosra jutó szabadalmak alakulását a következő ábra szemlélteti a V4 országok esetében.

12. ábra

Az egy millió főre jutó szabadalmak száma a V4 országokban, 2017. (darab)

Forrás: Eurostat: Patent applications to the EPO by priority year [pat_ep_ntot] alapján, ÁSZ szerkesztés

Az ábra alapján látható, hogy a magyar gazdaság a V4 tagországok átlagát (20,5) megközelítő szinten áll az éves benyújtott szabadalmak tekintetében. Ausztriában az egymillió főre jutó szabadalmak száma 231 darab volt 2017-ben, tizenegyszerese a Visegrádi országok átlagának. Az innováció a termelékenység növekedését fokozhatja az exportorientált iparágakban, amelyek leginkább részt vesznek az exporttermelésben. A hazai innovatív vállalatok száma az MNB Termelékenységi jelentése szerint az elmúlt időszakban csökkenő trendet mutatott, és ezzel párhuzamosan csökkent a szabadalmi jogok bejegyzése is. A hazai innovációs folyamatok tekintetében lemaradást mutat a hazai innovációs rendszer. A globális értékláncokba bekapcsolódó termelésben magas a külföldi tudásimport aránya, szinte alig kimutatható a hazai érdemi innováció, emellett alacsony a kvv-k innovációs teljesítménye.

2.9. Az export hazai hozzáadott érték összegének és tartalmának növelését szolgáló lehetséges eszközök

Az elemzés a korábbi részeiben áttekintette az export hazai hozzáadott értékének alakulását, bemutatta az azt meghatározó tényezőket, melyet – a tapasztalatok szerint – leginkább az adott gazdaság nemzetközi termelési folyamatokba való beágyazottsága, az exporttermelés szerkezete, valamint az exporttermelés hazai erőforrásbázisának nagysága határoz meg. A mutatószám regionális sajátosságainak elemzése, a Visegrádi országok és Ausztria export hazai hozzáadott érték adatainak összevetése azt mutatta, hogy a környező országok exportszerkezete, hozzáadott értékének jellemzői hasonlóak a magyar adatokhoz.

Az elemzés az export hazai hozzáadott érték további növelésének lehetőségeit vizsgálva, rámutatott a hazai humántőke fejlesztésének kiemelt fontosságára, az innováció és a termelékenység növelésének szükségességére. Idézte az MNB Termelékenységi jelentés megállapítását, amely szerint a globális értékláncokba bekapcsolódó hazai termelésben magas a külföldi tudásimport aránya, alig mutatható ki a hazai innováció, alacsony a kkv-k innovációs teljesítménye. Ezért kiemelten fontos a hazai tudásbázis fejlesztése, a hazai hozzáadott értéktermelésben résztvevő, a munkavállalók többségét, kivevő, középfokú végzettségű munkavállaló képzettségének, kompetenciáinak fejlesztése, a hazai szakképzés, felnőttképzés megerősítése.

Az egyes országok esetében erősen érvényesülő, míg mások esetében alig megmutatkozó összefüggésekből az a következtetés vonható le, hogy a vizsgált tényezők mind hatással vannak az egyes országok exportja hazai hozzáadott érték-tartalma mértékére, de nincs egyetlen olyan tényező sem, amely nagyon nagy mértékben meghatározza azt. Összességében azt mondhatjuk, hogy egy ország mérete, exportjának ágazati, valamint a vállalkozások mérete szerinti szerkezete, és iparának integrálódása a globális értékláncokba jelentős befolyást gyakorol az adott ország exportja hazai hozzáadott érték-tartalmának alakulására.

Az elemzés azonosította az export hazai hozzáadott érték tartalmának növelését szolgáló lehetséges eszközöket, az alábbiakban rögzítetteknek megfelelően:

- az exportszerkezet módosítása, a szolgáltatások arányának növelése az exportban;
- elmozdulás a magasabb hozzáadott értékű ágazatok irányába (pl. szolgáltatás, gyógyszeripar)
- magasabb hozzáadott értékű fázisokba való bekapcsolódás (pl. innováció, értékesítés területén);
- K+F és innovációs tevékenység szerepének erősítése, K+F és innovációs kiadások növelése;
- magasabb feldolgozottságú mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek exportjának emelése;
- a mezőgazdasági és élelmiszeripari együttműködések fokozásával, az exportra kerülő mezőgazdasági termékek, élelmiszerek feldolgozottságának, hozzáadott érték tartalmának növelése;
- a feldolgozóipari termékek közül a magasabb hozzáadott értéket tartalmazó, tradicionális iparágak versenyképességének fokozása (pl. gyógyszergyártás, gépgyártás);
- a kkv-k exporttermelésben játszott szerepének fokozása, tevékenységük ágazati sajátosságainak figyelembevételével;
- kkv-k szerepének további erősítése, beszállítói szerepkör képességének növelése;
- a hazai munkaerő képzettségének emelése, ezáltal magasabb képzettséget igénylő értékláncokban való részvétel lehetősége;
- a hozzáadott érték termelés egyes fázisaiban magasabb bérek, keresetek nyújtása (képzettebb munkaerő);
- a hazai beszállítói kör erősítése, a hazai beszállítói részarány növelése;
- az importtermékek kiváltása hazai alapanyagokkal, félkész termékekkel
- az energia importjának csökkentése, kiváltása (zöldenergia, atomenergia).

A fentiekben felsorolt eszközök külön-külön és összességében is pozitív hatással lehetnek az exportból származó bevételek növelésére, ezáltal az export hazai hozzáadott érték tartalmának emelésére is. A Kormány a 2014-2019 között az export hozzáadott értéktartalmának növelése érdekében számos stratégiai, gazdaságpolitikai célkitűzést fogalmazott meg. Átalakította az exporttámogatások rendszerét, a külfiacra lépést támogató intézményrendszert, képzési programokat hozott létre.

3. Az export hazai hozzáadott érték tartalmának növelését szolgáló kormányzati programok

Az exportfejlesztés gazdaságpolitikai célkitűzéseit stratégiák rögzítik, melyek közül a legfontosabbak a következők.

Nemzeti Exportstratégia 2019-2030

A Kormány 2019-ben elfogadta a „Nemzeti Exportstratégia 2019-2030”⁹ dokumentumot, amely meghatározta az exportban vezető szerepet játszó ágazati prioritásokat. A hazai export fókuszágazatai ezek alapján: az egészséggazdaság-, az agrártechnológiák és élelmiszergazdaság-, az építésgazdaság-, a vízgazdálkodás-, a kreatív ipari termékek exportjának globális értékesítési piacai. Négy csoportba sorolta az exportképes ágazatok piacait (a legnagyobb, meglévő piacok, a potenciális piacok, középtávon reális lehetőséget nyújtó, és a középtávon egyelőre nem reális piacok).

A Nemzeti Exportstratégia a Kormány számára az exportfejlesztés gazdaságpolitikai céljainak megvalósításához intézkedéseket határozott meg, melyek közül a következők az export hazai hozzáadott értéktartalmának növeléséhez kapcsolódtak:

- szükség van az exportot segítő finanszírozási paletta áttekintésére, a beszállítói láncok fejlesztése, a nagy hozzáadott értékű exporttevékenységet folytató vállalatok megfelelő támogatási formájának meghatározása érdekében. (IV. Kormányzati beavatkozások módjai 4.);
- közvetlen kormányzati intézkedésekre van szükség, annak érdekében, hogy magas hozzáadott értékű termékkel vagy szolgáltatással kapcsoljuk be a hazai kkv réteget a multinacionális vállalatok globális értékláncaiba. Ezek célja, hogy a hazai kkv-kat a hazánkban megtelepedett összeszerelő üzemek, illetve késztermék gyártó beszállítók értékláncának részévé tegyék. Szükséges továbbá megvizsgálni a nemzetközi gyártók értékláncainak azon a fázisait, melyekhez megfelelő hazai kapacitás található, melyeket gazdaságilag ésszerű hazánkba kiszervezni. (IV. Kormányzati beavatkozások módjai 9.)

Magyarország Digitális Exportfejlesztési Stratégia

A 2016. évben a Kormány a „Magyarország Digitális Exportfejlesztési Stratégiát” „Digitális Jólét Program” részeként fogadta el. A stratégia hatóköre, a digitális technológiát 50%-nál nagyobb mértékben használó termékek, szolgáltatások, amelyek előállításakor a magyar hozzáadott érték részaránya meghaladja az 50%-ot. Ezek alapján a járműgyártás, a számítógéppalkatrész-gyártás nem része a digitális exportnak. A stratégia bemutatta az infokommunikációs technológia jellegzetes exporttevékenységeit, célkitűzéseivel a hazai vállalkozói kör a digitális kompetenciáinak fejlesztéséhez alprogramokat határozott meg. A stratégia a digitális ipar exportteljesítményének növelésére vonatkozó célkitűzései az alábbiak voltak:

- a magas hozzáadott értékű digitális termékek, szolgáltatások exporthatékonyságának a növelése,
- az SSC-k, kkv-k, digitális startup-ok exportfejlesztése, Magyarország digitális versenyképességének a javítása, erős digitális tudás, a hazai digitális kompetenciák fejlesztése¹⁰.

Kis- és középvállalkozások stratégiája 2014-2020

A Kormány a 2014. évben fogadta el „Kis- és középvállalkozások stratégiája 2014-2020” című dokumentumot, amely számos célkitűzésével kívánta elősegíteni a kkv-k hozzáadott értéktermelő képességének, azon belül a kkv-k exportképességének növekedését. Célkitűzései a kkv-szektor hozzáadott érték növeléséhez és az exportképesség javításához kapcsolódtak, melyek között szerepelt a kis- és középvállalatok által előállított bruttó hozzáadott értékének (20%-kal), az 50 főnél nagyobb szervezetek, exportból származó árbevételének (50%-ra), az EU-n kívüli országokba exportáló kkv-k arányának emelése.

⁹ A Nemzeti Exportstratégia 2019-2030 dokumentum csak kivonat formájában állt rendelkezésre, az elemzés megállapításai ezek alapján történtek.

¹⁰ Magyarország Digitális Exportfejlesztési Stratégia Célrendszer fejezete (3)

A magyar mikro-, kis- és középvállalkozások megerősítésének stratégiája 2019-2030

A 2019-ben a Kormány az újabb EU-s költségvetési időszakhoz igazodva elfogadta „A magyar mikro-, kis- és középvállalkozások megerősítésének stratégiája 2019-2030” dokumentumot, amely a jövőbeli célok mellett helyzetértékelést is tartalmazott. A jóváhagyott középtávú stratégia két kulcsterülete, a kkv-k értékkeremtő erejének megerősítése és a kiszámítható gazdálkodási keretek megteremtése mellett, másodlagos célként meghatározta a 2030-ig megvalósítandó, a hazai kkv-k hozzáadott értékének, termelékenységének és exportképességének növelését. Rávilágított a vállalkozóbarát szabályozási és adózási környezet megteremtésének, a kkv-k üzleti környezete és az e-kormányzat eszközei fejlesztésének, a kkv-k fejlődési képességének, innovációs és digitális teljesítményük erősítésének, a kkv-k finanszírozáshoz való jutása ösztönzésének, a kkv-k nemzetköziesedése elősegítésének, továbbá a generációváltás támogatásának szükségességére. A stratégia a helyzetértékelés része tartalmazta – a 2014. évben elfogadott stratégia céljainak megvalósításához mérten –, hogy a kkv-k erősödéséhez a Kormány széleskörű intézkedéseivel jelentős mértékben járult hozzá. A 2014-2019. évek között a kkv-k gazdasági szerepének növelése sikeres volt, amit az elért árbevétel és export árbevétel, valamint a megtermelt hozzáadott érték emelkedése is alátámaszt. Azonban a kkv-k exporttermelő képessége nem javult a céloknak megfelelően, mivel az exportteljesítmény kis számú vállalkozás koncentrált aktivitásának volt köszönhető. A hazai vállalkozások külpiazi értékesítésükhöz nem használták ki az e-kereskedelem nyújtotta előnyöket.

Irinyi terv -2016.

A Kormány a 2016. évben fogadta el az Irinyi tervet – újraiparosítás terve –, amelynek céljai között szerepelt az ipari szektor teljesítményének növelése, a járműiparban betöltött szerep megőrzése, a további erősödés az elektronikában, az egészséggazdaságban (a gyógyszeripar révén), a digitális technológiában, valamint a teljes export-teljesítményben, a hazai hozzáadott érték növekedés biztosítása. Rávilágított arra, hogy középtávon is elérhető cél az, hogy a magyar vállalkozások által előállított termékek minél magasabb hozzáadott értéket tartalmazzanak, a cégek az egyszerű bérmunka helyett, fejlesztést is magába foglaló tevékenységet végezzenek. A beszállító hierarchia minél magasabb szintre jusson el, ezáltal segítve a kkv-k szerepét, erősítve versenyképességüket. Tartalmazta továbbá azt, hogy a magasabb hozzáadott értékű tevékenység végzéséhez elengedhetetlen a technológiai beruházások megvalósítása. Szükség van magas hozzáadott értékű, exportképes termékek előállítására képes munkahelyekre, magasabb hozzáadott értékű, nagyobb feldolgozottsági fokú termékek gyártására, magas hozzáadott értékű szolgáltatások nyújtására.

Szakképzés 4.0.

A gazdaság fejlődésében, a versenyképesség alakulásában meghatározó szerepe van a humántőkének, a munkavállalók ismereteinek, tudásának, képességeinek, mert ezek alapvetően meghatározzák a termelés, (az export) hozzáadott értékének nagyságát, a termelékenység, innováció alakulását, lehetőségeit. Szükséges az élethosszig tartó tanulást ösztönzése a munkavállalók kulcskompetenciáinak folyamatos fejlesztése, a munkahelyi képzések támogatása a felnőttképzés keretében. A magyar gazdaság fejlesztésének egyik motorja lehet az, hogy a magasabb hozzáadott értékű termelésben, a növekedésben és a foglalkoztatásban még nagyobb áttörés következzen be. A Kormány 2019-ben fogadta el a Szakképzés 4.0 „A szakképzés és felnőttképzés megújításának középtávú szakmapolitikai stratégiája, a szakképzési rendszer válasza a negyedik ipari forradalom kihívásaira” dokumentumot, amely a szakképzési és felnőttképzési rendszer átalakítása újabb célkitűzéseit tartalmazza.

Az exporttermelést, versenyképességet és az innovációt támogató programok

A **Nagyvállalati Beruházási Támogatási Programot** 2015-től indította a Kormány. Fő célja támogatás nyújtása a kkv-knál nagyobb vállalatok számára. **Magyar Multi Program I-IV.** keretében EU-s és hazai forrásokból évente mintegy 50-60 vállalkozás részesül prémium üzletfejlesztési támogatásban. A **Jedlik Ányos Terv** 2016-tól a hazai e-mobilitást kulcsa. A **Modern Mintaüzem Program** 2017-ben indult el, és a 2019-ben módosított támogatási konstrukció, a mikro-, kis- és középvállalkozásokban az Ipar 4.0, az innováció, a digitalizáció előmozdítását, a technológiaváltást, modernizációt, szervezeti megújulást segíti. A 2017 óta működik a **Beszállító-fejlesztési Program**, amely a nagyvállalatok és a hozzájuk beszállítóként kapcsolódó kisebb cégek közötti technológiai- és tudástranszfert segíti elő. 2019-ben fogadta el a Kormány a

Versenyképesebb Magyarországért Programot, amely a PM, a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara, az MNB, a KKM és az ITM közös együttműködésével készült. Meghatározták, hogy a vállalati környezet átalakítása során nagyobb hangsúlyt kell fektetni a magasabb hozzáadott értékű termelésre.

FELHASZNÁLT IRODALOM

ÁSZ

Állami Számvevőszék (2019): T/470 Elemzés a magyar gazdaság kiegyensúlyozott növekedését befolyásoló tényezőkről https://www.asz.hu/storage/files/files/elemzesek/2019/gazd_elemzes_20190731.pdf?ctid=1271

Állami Számvevőszék (2020): T/506 Elemzés – Az export/import szerkezetének és volumenének változása, hatása a GDP változására https://www.asz.hu/storage/files/files/elemzesek/2020/export_import_gdp_20201221.pdf?ctid=1296

KSH STADAT táblák, kiadványok

3.5.32. A forgalmazók száma, a behozatal és a kivitel vállalati méret, forgalmazói típusok és tulajdonosok szerint (2013–) https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qkt032a.html (letöltés: 2021. október 15.)

9.1.1.17. https://www.ksh.hu/stadat_files/gsz/hu/gsz0018.html (letöltés: 2022. január 5.)

KSH - Nemzeti számlák, Metainformációk – GDP termelése, Tájékoztatói adatbázis kapcsolódó adatkörei, A kibocsátás és a bruttó hozzáadott érték mutatók, szektorok, ágazatok egyedi lekérdezései <https://statinfo.ksh.hu/Statinfo/haDetails.jsp>

KSH Módszertan, 3. Általános gazdasági mutatók, 3.1. Nemzeti számlák <https://www.ksh.hu/docs/hun/modsz/modsz31.html>

KSH A kis- és középvállalkozások jellemzői (2017., 2018.) <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/kkv17.pdf>, <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/kkv18.pdf>

Egyéb források

Antalóczy Katalin (2017): Magyarország a globális értékláncokban – az áruforgalmi háló. Külgazdaság. 59.évf.1-2. sz., <http://publikaciotar.repozitorium.uni-bge.hu/1083/1/Antaloczy-K..pdf> (letöltés: 2021. október 14.)

Kacsirek László (2020): A regionális és globális értékláncok változásai a magyar külgazdasági érdekek tükrében – KKI-elemzések E-2020/15 – Külügyi és Külgazdasági Intézet. https://kki.hu/wp-content/uploads/2020/02/15_KKI-elemz%C3%A9s_GVC_Kacsirek_20200212.pdf (letöltés: 2021. október 14.)

KOPINT-TÁRKI (2016): A hozzáadott-érték kereskedelem tendenciái az OECD-országokban – KOPINT-TÁRKI Konjunktúrakutató Intézet Zrt. – 2016. június 30. https://www.parlament.hu/documents/126660/712568/TiVA_v2_a.pdf (letöltés: 2021. október 14.)

Magyar Nemzeti Bank (2020) Termelékenységi jelentés <https://www.mnb.hu/kiadvanyok/jelentesek/termelekenysegi-jelentes/termelekenysegi-jelentes-2020-november> (letöltés: 2021. szeptember 14.)

McKinsey&Company (2020) Repülőrajt, A magyar gazdaság növekedési pályája 2030-ig <https://hu.pdf.hu/d/6dada4/rep%C3%BCI%C5%91rajt--mckinsey>

NAMA_10_A10 (2020): Gross Value added and income by A*10 industry breakdowns. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/NAMA_10_A10_custom_1484412/default/table?lang=en (letöltve: 2021. október 29.)

OECD, TiVA_2021_C1 https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=TiVA_2021_C1 (letöltve: 2021. december 22.) development, 2013. június, <https://unctad.org/webflyer/world-investment-report-2013>

OECD: Domestic value added in gross exports <https://data.oecd.org/trade/domestic-value-added-in-gross-exports.htm> (letöltés: 2021. október 14.)

Vakhal. P, (2017) Fenn vagy lenni – hol helyezkedik el Magyarország a globális értéklánban? Magyar Közgazdasági Társaság Vándorgyűlés, Eger, Gazdaságpolitika szekció, 2017. szeptember 8. https://kozgazdasz-vandorgyules.blog.hu/2017/05/31/55_kozgazdasz_vandorgyules

Világ gazdaság (2005) Osztrák szakképzés és az export; <https://www.vg.hu/cegvilag/2005/01/osztrak-szakkepzes-es-az-export> (letöltés: 2021. október 26.)

Vollrath, D. (2020): A Beérett gazdaság - A stagnálás, mint a siker jele. Pallas Athéné Books, Budapest

World Trade Organisation (2019) Global Value Chain Development Report, 2019. Technological Innovation, Supply Chain Trade, and Workers in a Globalized World https://www.wto-ilibrary.org/information-technology-and-e-commerce/global-value-chain-development-report-2019_6b9727ab-en

WTO (2019): Hungary Trade in Value Added and Global Value Chains, https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/miwi_e/HU_e.pdf (letöltés: 2021. október 14.)

WTO (2020): World Trade Statistical Review 2020, https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/wts2020_e/wts20_toc_e.htm (letöltés: 2021. október 14.)

Stratégiai dokumentumok

Irinyi terv <https://www.google.com/search?channel=nrow5&client=firefox-b-d&q=irinyi+terv+elfogad%C3%A1sa> (letöltés: 2021. szeptember 20.)

Kis- és középvállalkozások stratégiája 2014-2020 – NGM, 2013. <https://www.nth.gov.hu/hu/media/download/256> (letöltés: 2021. szeptember 20.)

KKV STRATÉGIA, A magyar mikro-, kis-, és középvállalkozások megerősítéseinek stratégiája 2019-2030. – ITM, 2019. <https://www.mmk.hu/informaciok/hirek/kkv-strategia20191113> (letöltés: 2021. október 14.)

Nemzeti Exportstratégia (2019): A Kormány a 1171/2019. (IV.1.) Korm. határozattal fogadta el 2019-2030. időtartamra <https://2015-2019.kormany.hu/download/e/ca/91000/Nemzeti%20Export%20Strat%C3%A9gia%202019-2030.pdf#!DocumentBrowse> (letöltve: 2021. 10. 29.)

Magyarország Digitális Exportfejlesztési Stratégia - <https://digitalisjoletprogram.hu/hu/tartalom/des-magyarország-digitalis-exportfejlesztési-strategiaja> (letöltés: 2021. október 27.)

Magyarország Kormánya (2019) Program a versenyképesebb Magyarorszáért <http://www.vosz.hu/dokumentumok/466-program-a-versenykepesebb-magyarorszagert> (letöltés: 2021. október 28.)

Nemzeti Exportstratégia 2019-2030 - KKM, 2019. <https://2015-2019.kormany.hu/download/e/ca/91000/Nemzeti%20Export%20Strat%C3%A9gia%202019-2030.pdf>

SZAKKÉPZÉS 4.0. – A szakképzés és felnőttképzés megújításának középtávú szakmapolitikai stratégiája, a szakképzési rendszer válasza a negyedik ipari forradalom kihívásaira – ITM, 2019. https://www.nive.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=1024&Itemid=166 letöltés: 2021. október 14.)

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

ÁSZ	Állami Számvevőszék
ÁSZ tv.	Állami Számvevőszékről szóló 2011. évi LXVI. törvény
EU	Európai Unió
Eurostat	az Európai Unió Statisztikai Hivatala
GDP	Gross domestic product, bruttó hazai termék. A GDP az egy területen, adott idő alatt előállított végső felhasználásra szánt javak (termékek és szolgáltatások) összességének értéke
GVC	GVC – Global Value Chains- globális termelési értéklánc
ITM	Innovációs és Technológiai Minisztérium
KKM	Külgazdasági és Külügyminisztérium
kkv-k	mikro-, kis- és középvállalkozások kategóriája
Kkv. tv.	A kis- és középvállalkozásokról, fejlődésük támogatásáról szóló 2004. évi XXXIV. törvény
KSH	Központi Statisztikai Hivatal
MNB	Magyar Nemzeti Bank
Mrd Ft	milliárd forint
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development angol rövidítése – Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet
PM	Pénzügyminisztérium
SSC	Shared Service Center – Szolgáltató Központok
Statisztikai tv.	A hivatalos statisztikáról szóló 2016. évi CLV. törvény
TiVA	Trade in value-added
V4 országok	Visegrádi országok: Csehország, Lengyelország, Magyarország, Szlovákia
WTO	World Trade Organisation – Kereskedelmi világszervezet

FOGALOMTÁR

Bruttó hazai termék (GDP)	Termelési oldalról számítva egyenlő az ágazatok vagy szektorok által előállított, alapáron értékelt bruttó hozzáadott értékek (azaz a kibocsátás és a folyó termelőfelhasználás különbségeinek) és az ágazatokra vagy szektorokra fel nem osztható termékadók és –támogatások egyenlegének összegével. E meghatározás jelen formájában 1995 évtől kezdődően érvényes. (KSH Bruttó hazai termék (GDP módszertan) A GDP, azaz a bruttó hazai termék, a nemzeti számlák kiemelt mutatója, ami egy adott országon belül megtermelt jövedelmet jelenti. Háromféle megközelítésben értelmezhető: a jövedelem termelése (termelési tényezők szerinti), felhasználása (a rendelkezésre álló jövedelmet mire használták fel a gazdasági szereplők), illetve termelési tényezők közti megoszlása oldaláról.)
Bruttó hozzáadott érték	A bruttó hozzáadott érték nemzetgazdasági szinten a termelő kibocsátás és a folyó termelő felhasználás különbsége, bruttó hozzáadott érték = termelő kibocsátás – folyó termelő felhasználás. A bruttó hozzáadott érték ágazat vagy szektor szinten az adott ágazat vagy szektor hozzájárulását fejezi ki a bruttó hazai termékhez. (KSH Általános makrogazdasági mutatók módszertan, 3.1. Nemzeti számlák).
DVA mutató	A hazai hozzáadott érték mutató angol megnevezésének rövidítése, Domestic Value Added (DVA)
Export hazai hozzáadott érték mutató	Az export hazai hozzáadott értékének mutató az az arányszám, amely azt mutatja, hogy a bruttó export árbevételéhez viszonyítja milyen mértékű az exportra kerülő termékek, szolgáltatások hazai hozzáadott értékének nagysága. A mutató a teljes bruttó exportban való részesedést mutatja, minél magasabb az értéke, az ország vagy az iparág annál jobban hozzájárul az exportra kerülő termék gyártásához. A mutató értelmezhető adott ország értékláncban elfoglalt szerepének az indikátorként is. (KOPINT-TÁRKI, ÁSZ kiegészítés)
Folyó termelő felhasználás	Folyó termelő felhasználásnak tekinti a KSH módszertan a termelési folyamat során az elszámolási időszakban más termelőegységtől vásárolt termékeket és szolgáltatásokat, amelyeket az új termékek és szolgáltatások előállításához használnak fel. A folyó termelő felhasználás értékét piaci beszerzési áron veszik számba. (KSH Általános makrogazdasági mutatók módszertan, 3.1. Nemzeti számlák).
Globalizáció	A globalizáció kifejezés a globus (földgömb) latin szóból ered, és szó szerint világméretűvé válást jelent. Giddens angol szociológus meghatározása alapján: A globalizáció a világot átfogó társadalmi, gazdasági kapcsolatok intenzitásának növekedése, amely révén távoli helyek úgy kapcsolódnak össze egymással, hogy az egyik helyen bekövetkező eseményeket sok kilométernyi távolságban lejátszódó folyamatok befolyásolják, és viszont. (Forrás: wikipédia, globalizáció fogalma)
Globális értéklánc (Global Value Chain - GVC)	A globális értékláncokban az egyes termelési folyamatok eltérő földrajzi pontokon helyezkednek el. A termelési lánc hossza akár 5-6 egység, több országot közreműködésnek eredménye. Adott cég (ország) akár a termelésnek egyetlen pontjába kapcsolódik bele, a korábbi komparatív előnyök háttérbe szorulnak. Esetenként a résztvevő vállalatok a termelési érték kis hányadát állítják elő. A hozzáadott értékcsatornák hálózatosodása és láncba szerveződése. (Vakhal, 2017)

Globális integráció	A termelés globális integrációja azt jelenti, hogy a globálisan elkülönült termelési egységek egy virtuális termelési folyamathoz kapcsolódnak, melynek eredménye a közösen előállított termék, szolgáltatás. A globális értékláncokban a termelés és szolgáltatások egyes fázisai fizikailag távol helyezkedhetnek el egymástól, más régióban, más országban, más földrészen folyhatnak az egyes termelési fázisok, mégis közös munka eredménye összeadódik egy végtermékben, szolgáltatásban.
Hazai hozzáadott érték mutató	A hazai hozzáadott érték a más régióban termelt hozzáadott értéktől „megtisztított adat”, az adott nemzetgazdaság termelési teljesítményét jellemző mutatószám. Mivel a globális gazdaságba integrálódott termelés során az adott országban realizált hozzáadott érték, más országokban, régiókban keletkezett (import) hozzáadott értéket tartalmazhat.
Hazai termelési tényező	Termelési tényezők olyan termelőeszközök, amelyek tartósan rendelkezésre állnak, hozzájárulnak a javak előállításához és nem szűnnek meg a termelési folyamat során. (pl.: a föld használata a mezőgazdaságban, bányászat – http://ecopedia.hu/termelési-tenyezok)
Innováció	Az innováció, azaz az új vagy továbbfejlesztett termék vagy üzleti folyamat, vagy ezek kombinációja, ami jelentősen különbözik a vállalkozás korábbi termékeitől vagy üzleti folyamataitól. Az innováció termék esetén annak piacra vezetését feltételezi, üzleti folyamat esetén pedig annak bevezetése a vállalkozáson belül megtörtént. Az innovációnak két fő típusa van: a termék- és az üzletifolyamat-innováció. Az innovációnak nem feltétele, hogy a vállalkozás maga fejlessze a terméket vagy folyamatot, azt a vállalkozás átveheti más szervezettől. Ezzel az innováció megvalósulhat technológiák és módszerek gazdaságon belüli megosztásával, átvételével. (Forrás: KSH Módszertan, 3.4. Kutatás-fejlesztés Innováció).
Külkereskedelmi egyenleg	A nemzetgazdasági export-és importforgalmának egyenlege, amely tartalmazza a külkereskedelmi áruforgalmon kívül a szolgáltatások exportjának és importjának egyenlegét. Az áruforgalom tartalmazza a külkereskedelmi áruforgalmi statisztikából rendelkezésre álló általános forgalmat (beleértve a vámszabad területek és a külföld közötti áruforgalmat), a bunkerüzemanyagot, az aktív és passzív bér munkát (bruttó értéken számba véve), a bér munka késztermék export anyagtartalmának korrekcióját, a javítást (nettó értéken számba véve) és a térti árut. A szolgáltatásforgalom tartalmazza az idegenforgalmat (a nem rezidensek költsége Magyarországon és a rezidensek költsége külföldön), a rezidens és a nem rezidens gazdasági egységek közötti üzleti és egyéb szolgáltatás tranzakciókat. A nemzetgazdasági elszámolásokban a külkereskedelmi áruforgalom számítása szerződéses paritáson történik. A becsléshez a külkereskedelmi statisztika és a fizetési mérleg adatait, továbbá a szolgáltatások külkereskedelmére vonatkozó rövid távú (havi, negyedéves) információkat használtuk fel.
Nagyvállalatok	A 2004. évi a kis- és középvállalkozásokról, fejlődésük támogatásáról szóló XXXIV. törvény kereteinél nagyobb szervezetek, a kkv szektoron kívüli vállalkozások, amelyek 250 főnél többet foglalkoztatnak, mérlegfőösszegük meghaladja a 16 Mrd Ft-ot, éves bruttó árbevételük 18 Mrd Ft-nál magasabb. (Forrás: 2004. évi XXXIV. törvény)
nettó exportérték	A nettó export olyan pénzügyi mutató, amely az ország más országokkal folytatott nettó gazdasági kereskedelmét méri, nettó export = teljes export-teljes import.

SSC	SSC a Shared Service Center angol rövidítése, ami magyarul Szolgáltató Központ jelent. Multinacionális cégek területi, regionális vagy globális szintű kirendeltségeik operatív feladatait összehangolják, vállalati szolgáltató központon keresztül látják el például a beszerzés, számvitel, ügyfélszolgálat, IT szolgáltatások, HR, bérszámfejtés, jogi folyamatokat, szerviz- vagy sales tranzakciók. Ezzel a multinacionális cég nemcsak a költségeit tudja csökkenteni, de fejleszti a támogató funkciók minőségét is. A McKinsey felmérése szerint 2019-ben Magyarországon 160 SSC, több mint 70 ezer munkavállalót foglalkoztatott. https://www.frisssdiplomas.hu/hirek/872-SSC-s-definiciok
TIVA	Nemzeti hozzáadott érték nagyságát meghatározó módszertan, (Trade in value-added angol rövidítése) nemzetközi kereskedelem export, import nemzeti forgalmának adatelemzésével próbálja nemzetgazdasági, ágazati szinten meghatározni az egyes országok által termelt hozzáadott érték nagyságát. (Forrás: OECD)
OECD tevékenysége	A Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD) egy nemzetközi agytröszt (think tank), amely gazdaságpolitikai és társadalomtudományi elemző, illetve kutatómunkát végez, valamint közérdekű és közérdeklődésre számot tartó témákat tárgyal. Magyarország 1996 óta OECD tag, ami hazánk számára lehetőséget nyújt, hogy részt vehessen a nemzetközi standardok kidolgozásában, érdekeit nemzetközi környezetben bemutathassa, valamint a fontos, de politikailag nehezen keresztülvihető strukturális reformokhoz érveket szolgáltatson. https://nkfih.gov.hu/hivatalrol/szakpolitikai/gazdasagi-egyuttmukodesi A Statisztikai törvény 3. § (1) bekezdése alapján a hivatalos statisztikai tevékenység célja, hogy statisztikai információk nyilvánosságra hozatalával valósághű, tárgyilagos képet adjon a társadalom, a gazdaság, a környezet állapotáról és annak változásairól az állami szervek, az önkormányzatok, a gazdasági szervezetek - beleértve a pénzügyi piacokat -, a civil szervezetek, a tudományos tevékenységet végzők, a közvélemény, a média szereplői, valamint a nemzetközi szervezetek, különösen az Európai Unió intézményei számára. (Statisztikai törvény) A KSH adatokat szolgáltat nemzetközi szervezetek, külföldi felhasználók részére. Folyamatos kapcsolatot tart fenn a KSH a Gazdasági Együttműködés és Fejlesztés Szervezetével, az OECD-vel. A gazdaságstatisztika tárgya, hazai és nemzetközi rendszere https://gtk.uni-miskolc.hu › files › 1+előadás
Versenyképesség	Az OECD (2008) definíciója szerint: „A versenyképesség a nemzetközi kereskedelemben egy ország azon előnyeinek vagy hátrányainak a mértéke, amely mellett képes értékesíteni áruit a nemzetközi piacokon.”

ÁLLAMI SZÁMVEVŐSZÉK

1052 Budapest, Apáczai Cs. J. u. 10. | 1364 Budapest 4. Pf. 54

TEL: +36 1 484 9100

email: szamvevoszek@asz.hu

web: www.asz.hu | www.aszhirportal.hu